

Terorizam i globalna sigurnost

Grgić, Andrea

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:967850>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-10**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA**

Andrea Grgić

TERORIZAM I GLOBALNA SIGURNOST

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2022.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA**

TERORIZAM I GLOBALNA SIGURNOST

ZAVRŠNI RAD

Mentor: doc.dr.sc. Reana Bezić

Student: Andrea Grgić

Zagreb, 2022.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. GLOBALNA SIGURNOST	2
2.1. Pojam i definicija	2
2.2. Utjecaj terorizma na globalnu sigurnost.....	4
3. TERORIZAM	5
3.1. Pojam i definicija terorizma	5
3.2. Karakteristike i pojavni oblici terorizma.....	10
3.3. Psihosocijalni profil počinitelja	14
3.4. Suvremeni trendovi u terorizmu	18
3.5. Financiranje i ekonomske posljedice terorizma.....	20
4. STATISTIČKA ANALIZA TERORIZMA.....	25
4.1. Europska unija	26
4.2. Republika Hrvatska.....	31
5. STRATEGIJE SUZBIJANJA TERORIZMA I JAČANJA GLOBALNE SIGURNOSTI.....	35
5.1. Strategije Europske unije.....	35
5.2. Strategije Republike Hrvatske	37
6. ZAKLJUČAK	39
LITERATURA.....	40
POPIS SLIKA	43

TERORIZAM I GLOBALNA SIGURNOST

Sažetak:

Iako postoji već stoljećima, oko definiranja kompleksnog pojma terorizma konsenzus ne postoji. Terorizam pod utjecajem političkih, gospodarskih, društvenih, ekonomskih čimbenika čini prijetnju ne samo na nacionalnoj razini, već i na globalnoj razini. Suvremeni terorizam je prilagodljiv različitim okolnostima, nepredvidiv i dinamičan, što znatno otežava njegovu detekciju i suzbijanje. Dinamičnost terorizma u suvremeno doba se najbolje može vidjeti iz stvaranja globalno rasprostranjenih stabilnih terorističkih organizacijskih jedinica, iskorištavanja medijskih platformi u svrhu ostvarenja svoga cilja, mijenjanjem načina i tehnika djelovanja terorističkih organizacija, pronalaženja raznih legalnih i ilegalnih načina financiranja. Iz tog razloga se na međunarodnoj i nacionalnoj razini donose dokumenti poput Strategije za suzbijanje terorizma i jačanja globalne sigurnosti, kojim se nastoji procijeniti sve potencijalne rizike i prijetnje te definirati moguće načine suzbijanja terorizma.

U ovom radu analizirat će se kazneno djelo terorizma, elementi koji ga sačinjavaju, suvremeni trendovi u terorizmu, kao i trenutne načine suzbijanja terorizma.

Ključne riječi: terorizam, globalna sigurnost, pojavni oblici terorizma, strategije suzbijanja terorizma, profiliranje, statistički podatci

TERRORISM AND GLOBAL SECURITY

Sažetak (Abstract):

Although it has existed for centuries, there is no consensus on defining the complex concept of terrorism. Terrorism under the influence of political, economic, social, economic factors constitutes a threat not only at the national level, but also at the global level. Modern terrorism is adaptable to different circumstances, unpredictable and dynamic, which makes its detection and suppression much more difficult. Dynamics of terrorism in modern times can best be seen from the creation of globally distributed stable organizational units, the use of media platforms for the purpose of achieving their goals, changing the methods and techniques of attacks of terrorist organizations and finding various legal and illegal ways of financing. For this reason, documents such as the Global Counter- Terrorism Strategy is adopted at the international and national level, which aims to assess all potential risks and threats and define possible ways to combat terrorism.

This paper will analyze the crime of terrorism, main elements of terrorism, modern trends in terrorism, as well as current ways of combating terrorism.

Ključne riječi (Key words): terrorism, global security, types of terrorism, strategies to combat terrorism, profiling, statistical data

Izjava o izvornosti

Ja, Andrea Grgić pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor/ica završnog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristio/-la drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Potpis studenta : Andrea Grgić, v.r.

Datum: 07.09.2022.

1. UVOD

Terorizam kroz povijest se pojavljuje još od drevnih vremena. Jedna od prvih terorističkih skupina o kojima postoje povijesni podaci operirala je na Bliskom Istoku tijekom 1.stoljeća. Pripadnici su joj bili židovski nacionalisti Zeloti, koji su se suprotstavljali Rimskoj upravi nad Judejom (Marić, 2012.). Imali su neobične taktike djelovanja, često su napadali tijekom dana i periodima blagdana kada je dolazilo do masovnih okupljanja ljudi. Također, kao povijesni primjer mogu se navesti i Asasini, skupina prema kojima potječe pojam atentat (lat. *attentare* - *pokušati*; engl. *assassination*) bili su prva skupina koja “planirano i organizirano koristila ubojstva kao političko oružje” (Bilandžić, 2010.:60; prema Pejić, 2017.:19). Pravi počeci uporabe suvremenog značenja pojma terorizma pojavljuje se u vrijeme Francuske revolucije i jakobinskog režima (1792. – 1794.). Maximilien Robespierre, vođa revolucije pravdao je teror kao pravdu i državno sredstvo za ostvarenje boljeg i pravednijeg društva. Tako je terorizam je u početnom razdoblju bio poželjan oblik ponašanja za tadašnje državne vlasti, sredstvo za jačanje i uspostavu vlasti (Pejić, 2017.). Rapoport, 2003.; prema R.N.Kocsis, 2007., terorizam 20.stoljeća sažima u četiri vala. 1. “Anarhistički” val (1880.-1920.). 2. “Antikolonijalni” val (1920.-1960-ih). 3. Val "nove ljevice" (1960.- 1990.). 4. “Religijski” val (započeo 1979. Iranskom revolucijom). Svi valovi za temeljni cilj imali su revoluciju, no pojam revolucije bio je percipiran i shvaćen drugačije u svakom valu. Terorističke organizacije najčešće su temeljile svoju "revoluciju" na principu nacionalnog samoodređenja koje se trebalo postići odcjepljenjem, preokretom ili uništenjem “percipiranog neprijatelja” državu ili vladajuću stranku. Terorističkim napadom na New York od 11. rujna svijet je zakoračio u novu etapu terorizma, gdje je međunarodni terorizam zamijenio je potpuno novi, globalni terorizam (Pađen, 2014.).”Terorizam svoju masovnost dobiva u 20. stoljeću, dok se „globalni terorizam“, sve prisutan u sadašnjem vremenu pojavljuje se u 21. stoljeću” (Marić, 2012.:91).

2. GLOBALNA SIGURNOST

2.1. Pojam i definicija

Krajem 20.stoljeća dolazi do pojave globalizacijske teorije Ronalda Robertsona koja novo formirani pojam opisuje kao proces koji je znatno utjecao na svijet kroz uspostavljanje višestrukih veza unutar i između država i društava, gdje se pritom stvaraju suvremeni svjetski sustavi (Braić, 2020.). Globalizacija je unijela značajne promjene u svijetu društvenog, političkog i ekonomskog karaktera, posebno u Europi i zemljama tranzicije (Jagić i Vučetić, 2013.). Uspostavljen je neoliberalni kapitalistički sustav globalnih razmjera, povećala se trgovačka razmjena i ubrzan tijek kapitala, povećana konkurencija, snažan razvoj informacijskih tehnologija, stalna borba za rastom i širenjem tržišta te jačanje uloge nadnacionalnih institucija i organizacija (Jagić i Vučetić, 2013.). Štros, Coner i Bukovinski, 2014.:48, opisuju globalizaciju kao “nezaobilazan dio suvremene zbilje, gdje se vodi rasprava o društvenim, gospodarskim, političkim i kulturnim stajalištima te njenim pozitivnim i negativnim učincima na nacionalni i kulturni identitet”. Globalizacija je omogućila stvaranje globalnog tržišta robe i usluga, što je utjecalo na povećanje konkurencije na tržištu, veća proizvodnja je utjecala na smanjenje cijena. Sve to utjecalo je i na porast prilika za zaposlenjem na nacionalnoj i globalnoj razini te pojavu novog oblika hibridnog zaposlenja, odnosno zaposlenja na daljinu. Također, jedna od najprepoznatljivijih značajki globalizacije je pojava te eksponencijalan rast i razvoj informacijske tehnologije. Ona je omogućila komunikaciju na daljinu, povećanu mobilnost i povezivanje različitih društvenih skupina, vjera, nacija, kultura (Braić, 2020.). No, isto tako postoje i neke negativne značajke procesa globalizacije. Zbog stvaranja globalnog tržišta znatno je veća nestabilnost ekonomije i cijena. Povećana mobilnost utječe na veći rizik od širenja prenosivih bolesti, također znatno povećanje zagađivanja okoliša (Braić, 2020.).

Shvaćanje pojma sigurnosti razlikuje se među autorima. Povijesno shvaćanje nacionalne sigurnosti obuhvaćalo je zaštitu države, odnosno zaštitu državnog teritorija, granica, naroda i vlasti od strane drugih država, a kao ugrozu povezuje uvijek sukob među državama. Bourguin, teoretičar međunarodnih odnosa, definirao je nacionalnu sigurnost kao izostanak napada, ugrožavanja interesa ili prijetnje

druge države (Bourguin, 1934: 49: 473; prema Musladin, 2012.). Musladin, 2012., navodi kako je povijesno koncept sigurnosti bio militariziran, fokus je bio isključivo na vojno-političkim aspektima sigurnosti države, a vojna sila i moć države smatrali su se glavnim sredstvima za osiguranje sigurnosti. Međutim, u 21. stoljeću, pojavom procesa globalizacije prijete državam nisu samo vojne prirode, dolazi do novih ugroza poput zaraznih bolesti, emigracije stanovništva, ekološki problemi, masovno oružje i sl. Kirchner, Sperling, 2007., smatraju da se pojam sigurnosti može definirati na različite načine, naglašavajući razliku između restriktivne definicije sigurnosti, sigurnosti od rata i osvajanja te inkluzivnije definicije sigurnosti u koje ubrajaju: političku sigurnost, ekonomsku sigurnost, socijalnu sigurnost, kulturnu sigurnost, ekološku sigurnost.

Pojam sigurnosti shvaćamo kao strukturni element postojanja i djelovanja pojedinca, društva/države i međunarodne zajednice (Tatalović, 2006.:11; prema Musladin, 2012.), Grizold smatra da se nacionalna i međunarodna sigurnost može postići ako se u obzir uzmu tri elementa: pojedinac (koncept individualne sigurnosti i globalne sigurnosti); društvo/država (koncepti nacionalne i socijalne sigurnosti, koji prihvaćaju pored vojnopoličkih i šire socijalne i kulturno-civilizacijske aspekte nacionalne sigurnosti) i međunarodna zajednica (koncept međunarodne sigurnosti) (Grizold, Čehulić, 2006: 12; prema Musladin, 2012.). Suvremene definicije predstavljaju sigurnost kao određeni cilj neke države koji se postiže putem vojnih i diplomatskih metoda s glavnom svrhom osiguranja opstanka i normalnog života čovjeka i društva. Također potrebno je uzeti u obzir i sljedeće bitne elemente koje obuhvaća definicija sigurnosti: sigurnost pojedinca i skupine, sigurnost međunarodnog sustava, širenje sigurnosti prema političkim, gospodarskim i socijalnim elementima države, odgovornost za sigurnost odnosi se na politiku države (Gulin, 2016.). Postoji nekoliko vrsta sigurnosti: Individualna sigurnost (odnosi se na sigurnost pojedinca), Nacionalna sigurnost (sigurnost jedne države), Regionalna sigurnost (sigurnost pojedinih svjetskih regija), Međunarodna sigurnost (međunarodne institucije i zajednička primjena vojne sile), Globalna sigurnost (odnosi se na sigurnost svijeta) (Gulin, 2016.).

Kirchner i Sperling, 2007., navode kako postoji mnoštvo nedržavnih aktera (privatne tvrtke, nacionalne nevladine organizacije, međunarodne nevladine organizacije i sl.)

koje unutar europskog konteksta upravljanju sigurnošću. Autori smatraju da se za utvrđivanje važnosti državnih i nedržavnih aktera treba usmjeriti na sljedeća pitanja: „Prvo, koju vrstu prijetnji države doživljavaju važnima i u kojem intenzitetu? Koja je vjerojatnost pojavljivanja različitih vrsta prijetnji? Drugo, jesu li očekivane mete državne strukture, društvene strukture ili neborci? Treće, jesu li očekivani geografski izvori subregionalne, regionalne ili globalne vrste? Četvrto, promatra li se organizacija ili akter prijetnje kao državni ili nedržavni akter?“ (Kirchner, Sperling, 2007.:8). Iako je EU najučinkovitiji regionalni akter u promicanju upravljanja globalnom sigurnošću, druge organizacije također daju svoj doprinos. Neke od njih su: NATO program Partnerstvo za mir (PfP), Zajednica neovisnih država (CIS), Šangajska organizacija za suradnju (SCO), Crnomorska ekonomska suradnja (BSEC), Grupacija Gruzije, Ukrajine, Uzbekistana, Azerbajdžana i Moldavije (GUUAM), Regionalni forum ASEAN-a i Organizacija za europsku sigurnosnu suradnju (OEES) (Kirchner, Sperling, 2007.).

2.2. Utjecaj terorizma na globalnu sigurnost

Odgovor na pitanje zašto je terorizam postao globalna sigurnosna prijetnja Bušljeta Tonković, 2014., navodi kako se razlog krije u globalizacijskom procesu. Osnovni razlozi brzog razvoja međunarodnog terorizma: nezadovoljstvo vladajućim političkim režimom, različita politička stajališta, razvoj medija i informacijske tehnologije, razvoj civilnog transportnog sustava i povećanje mobilnost, dostupnost oružja, financijska podrška teroristima od strane država i pružanje utočišta nakon napada (Šegvić, 2006.; prema Marković, 2009.). Prema Bušljeta Tonković, 2014., glavna svrha procesa globalizacije u početnoj fazi prodora na određeni ekonomski prostor je umanjiti regulatornu ulogu nacionalnih institucija, onesposobiti samostalno odlučivanje države i njezinih ključnih institucija na pravnoj, kulturnoj, akademskoj i ekonomskoj razini. Najvrednije uzimaju „globalni igrači“, dok je ostalo prepušteno lokalnim predstavnicima velikoga kapitala i lokalnim političarima. Nakon toga globalni ekonomski sustav, koji je utemeljen na slobodnoj trgovini, postaje glavnim socioekonomskim akterom (Bušljeta Tonković, 2014.). Nadalje, Bušljeta Tonković, 2014. Navodi da se umjesto planirane integracije svijeta događa se njegova fragmentacija te dolazi do produbljivanja nejednakosti koji je snažan poticaj

fundamentalizmu i agresivnom nacionalizmu koji dijeli svijet. Nejednaka raspodjela svjetskih dobara, potiče socijalne napetosti i nestabilnost tako da su određeni sukobi istovremeno posljedica i uzrok daljnjega produbljivanja krize (Bušljeta Tonković, 2014.).

Ulrich Beck (2002.; Bilandžić, 2013.) gleda na suvremeni međunarodni terorizam kao „nasilnu nevladinu organizaciju”, pod kojom podrazumijeva lokalno djelovanje neteritorijalnih organizacija uz istovremeno stvaranje globalnog efekta. Poseban naglasak stavlja na islamistički terorizam za kojeg smatra da ima karakter neteritorijalnog političkog i društvenog pokreta s lokalnim birokratskim organizacijskim strukturama. Dolazi do novog termina glokalizacije (glocalisation) koji čini spoj globalizacije i lokalizacije kao obilježje suvremenog terorizma. „Glokalizacija je proces u kojem lokalne terorističke organizacije razvijaju globalnu perspektivu koja je vodič njihovom izboru taktika i meta udara“ (Mahadevan 2013.;Bilandžić, 2013.:43).

3. TERORIZAM

3.1. Pojam i definicija terorizma

Pojam terorizam dolazi od latinske riječi (*terror,terrere: plašiti*) uspješno prenosi i njegov sadržaj; širenje straha putem različitih nasilnih metoda ili prijetnjom uporabe nasilja kako bi se ostvarili (politički, vjerski, ideološki) ciljevi skupine (Cvitanović, 2018.). Ovdje se ne radi o klasičnom deliktu nasilja kojeg često karakterizira nepromišljenost i impulzivnost, već promišljene djelatnosti i upravljanja racionalnog grupnog kriminala kako bi se izazvali osjećaj straha i nesigurnosti (Derenčinović, Getoš, 2008.). Terorizam je u svojoj srži instrumentalno nasilje jer neposredne ljudske žrtve i neposredna materijalna šteta i ugroza nisu konačni ciljevi, već način i simboli putem kojih prenose svoje poruke. Više od svih drugih oblika kažnjivog ponašanja terorizam svojim djelovanjem traži potvrdu publike te psihološki utječe na istu. Stoga možemo reći da terorizam ima trodimenzionalan odnos (počinitelj, žrtva, publika) za razliku od ostalih oblika kažnjivog ponašanja koji su uglavnom dvodimenzionalni (počinitelj, žrtva) (Derenčinović, Getoš, 2008.). Terorizam ugrožava život i imovinu pojedinaca, ugrožava svjetski društveni poredak i principe

čovječnosti (Turković, u Horvatić-Šeparović i sur., 169; prema Cvitanović, 2018.). Iako je određenje pojma terorizma poprilično jasno, nema općeprihvaćenog kriminološkog ili kaznenopravnog konsenzusa oko definiranja pojma terorizma (Derenčinović, Getoš, 2008.). Derenčinović, Getoš 2008., navode kako upravo zbog stavljanja prevelikog naglaska na perspektivu promatrača navodeći poznatu izreku da onaj tko je jednome terorist, drugome je borac za slobodu (*engl. one man's terrorist is another man's freedom fighter*). Definiiraju terorizam kao strategiju koja instrumentalizira nasilje usmjereno na ciljeve sa simboličkim značenjem radi postizanja proklamiranog cilja skupine pomoću širenja straha i mobiliziranja potpore.

Zakonski opis kaznenog djela terorizma (čl. 97. KZ-a, NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21):

- (1) “ Tko s ciljem ozbiljnog zastrašivanja stanovništva, ili prisiljavanja države ili međunarodne organizacije da što učini , ili ozbiljnog narušavanja ili uništavanja temeljnih ustavnih, političkih, gospodarskih ili društvenih struktura države ili međunarodne organizacije , počini jedno od sljedećih djela koje može ozbiljno naštetiti državi ili međunarodnoj organizaciji:
1. napadne na život osobe koji mogu prouzročiti smrt
 2. napadne tijelo drugoga
 3. otmicu ili uzimanje talaca
 4. uništenje državnih ili javnih objekata, prometnog sustava, infrastrukture uključujući i informacijske sustave, nepokretne platforme, na epikontinentalnom pojasu, javnog mjesta ili privatne imovine koje može ugroziti živote ljudi ili prouzročiti znatnu gospodarsku štetu
 5. otmicu zrakoplova, broda ili drugih sredstava javnog prijevoza ili prijevoza robe
 6. izrada, posjedovanje, pribavljanje, prijevoz, opskrba ili uporaba oružja, eksploziva, nuklearnog, biološkog ili kemijskog oružja, kao i istraživanje i razvoj nuklearnog, biološkog ili kemijskog oružja
 7. ispuštanje opasnih tvari ili prouzročenje požara, eksplozija ili poplava, čime se ugrožava život ljudi

8. ometanje ili obustava opskrbe vodom, električnom energijom ili drugim osnovnim prirodnim resursom, čime se ugrožava život ljudi ili
 9. posjeduje ili koristi radioaktivne tvari ili izrađuje, posjeduje ili koristi uređaj za aktiviranje, raspršivanje ili emitiranje radioaktivnog materijala ili ionizirajućeg zračenja, koristi ili ošteti nuklearni objekt tako da dođe do ispuštanja ili opasnosti od ispuštanja radioaktivnog materijala, ili upotrebom sile ili prijetnje zahtjeva radioaktivni materijal, uređaj za aktiviranje, raspršivanje ili emitiranje radioaktivnog materijala ili nuklearni objekt,
 10. ometanje rada računalnog sustava kada je značajan broj računalnih sustava pogođen uporabom naprava namijenjenih ili prilagođenih za tu svrhu ili kada je time prouzročena znatna šteta ili kada je počinjeno u odnosu na računalni sustav kritične infrastrukture ili oštećenja računalnih podataka kada je počinjeno u odnosu na računalni sustav kritične infrastrukture, kaznit će se kaznom zatvora od tri do petnaest godina”
- (2) “Tko prijeti počinjenjem kaznenog djela iz stavka 1.ovoga članka, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do osam godina.”
 - (3) “Ako kaznenim djelom iz stavka 1. ovoga članka prouzročena velika razaranja ili je prouzročena smrt jedne ili više osoba, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora najmanje pet godina.”
 - (4) “Ako počinitelj prigodom počinjenja kaznenog djela iz stavka 1. ovoga članka s namjerom usmrti jednu ili više osoba, kaznit će se kaznom zatvora najmanje deset godina ili kaznom dugotrajnog zatvora.” (Kazneni zakon, NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, čl.97 st. 1-4, 2021.).

Analizirajući navedeni članak kaznenog djela terorizma autori (Cvitanović, 2018.) navode kako je konstitutivni element iz čl.97.st. 1. KZ-a predstavlja 3 cilja terorističkog djelovanja: ozbiljno zastrašivanje stanovništva, prisiljavanje države ili međunarodne organizacije da što učini ili ne učini te ozbiljno narušavanje ili uništavanje temeljnih ustavnih, političkih gospodarskih ili društvenih struktura

države ili međunarodne organizacije. Autori navode kako navođenje ciljeva olakšava dokazivanje u okolnostima kada nije potpuno jasno u čemu se sastoji zahtjev terorističkog udruženja ili kada zahtjev nije postavljen. Gledajući radnje počinjenja navedene u čl. 97. st. 1. KZ-a navedeno je niz kaznenih djela koje, kada su počinjenja s terorističkim ciljem kojima se nastoji ozbiljno naštetiti državi ili međunarodnoj organizaciji, oni prerastaju iz običnih kaznenih djela u terorizam (Cvitanović, 2018.). Terorizam je ciljno kazneno djelo, gdje postoji jasna namjera, koja kako navodi Cvitanović, 2018. u pogledu pojedinih radnji počinjenja dovoljna je neizravna namjera, odnosno subjektivni cilj koji se ne mora nužno ostvariti da bi se kazneno djelo smatralo terorističkim. Unutar čl.97.KZ-a propisana je kažnjivost prijetnje počinjenja kaznenog djela terorizma iz st.1., gdje se radi o kvalificiranom obliku kaznenog djela prijetnje iz čl.139.KZ-a, kažnjivom kaznom zatvora od jedne do osam godina (Cvitanović, 2018.). U čl.97. KZ-a Cvitanović, 2018., prepoznaje dva kvalifikatorna oblika koja se pojavljuju u članku, gdje će se djelo terorizma smatrati težim ukoliko je za vrijeme počinjenja došlo do velikih razaranja ili prouzročenja smrti jedne ili više osoba, kaznit će se kaznom zatvora najmanje pet godina (čl.97.st.3. KZ-a), gdje se obuhvaća počiniteljev nehaj (Cvitanović, 2018.). S druge strane u čl.97.st.4. KZ-a ukoliko počinitelj s namjerom usmrti jednu ili više osoba propisuje se kazna dugotrajnog zatvora (Cvitanović,2018.). Osim kaznenog djela terorizma postoje i neke druge radnje koje su povezane s terorističkim djelovanjem koje zakonodavac prepoznaje kao kažnjive, a to su: financiranje terorizma (čl.98. KZ-a), javno poticanje na terorizam (čl. 99. KZ-a),novačenje za terorizam (čl. 100. KZ-a), obuka za terorizam (čl. 101. KZ-a), putovanje u svrhu terorizama (čl. 101.a KZ-a) kazneno djelo terorističkog udruženja (čl. 102. KZ-a) i pripremne radnje (čl. 103. KZ-a).

Financiranje terorizma (čl.98. st.1 KZ-a) kažnjivo je ako se daju/prikupljaju sredstva izravno ili neizravno s ciljem korištenja za počinjenje terorističkog djela i sa svjesnim saznanjem izravnog doprinosa za korištenje u počinjenju kaznenog djela koji ima za cilj prouzročiti smrt ili teške tjelesne ozljede osoba koje nisu uključene u oružani sukob, a svrha je zastrašivanje stanovništva ili prisiliti neku državu ili međunarodnu organizaciju na činjenje i nečinjenje. Također u čl.98. st.2 KZ-a navodi se da je kažnjivo i davanje/prikupljanje sredstava sa saznanjem da će služiti financiranju terorističkog udruženja ili općenito terorizma te da će sredstva u biti

oduzeta. Cvitanović 2018., navodi kako se ovom zakonskom odredbom nastoji spriječiti financiranje svih mogućih troškova koje terorističke organizacije/teroristi mogu imati. Čl. 99. KZ-a opisuje javno poticanje na terorizam ili javno iznošenje/prenošenje zamisli kojima se na izravan ili neizravan način potiče pojedince na počinjenje kaznenog djela terorizma, financiranja terorizma ili bilo kojeg kaznenog djela povezanog s terorizmom. Pod kaznena djela povezana s terorizmom zakonodavac u čl. 99. KZ-a navodi počinjenje otmice iz čl. 137. KZ-a, uništenje ili oštećenje javnih naprava iz čl. 216. KZ-a, zlouporaba radioaktivnih tvari iz čl. 219. KZ-a, počinjenje napada na nepokretne platforme, zrakoplove i brodove iz čl. 223. KZ-a, ugrožavanje prometa opasnim sredstvom ili radnjom iz čl. 224. KZ-a, počinjenje otmice, napada ili prijetnje prema osobi pod međunarodnom zaštitom iz čl. 352.-355. KZ-a. Cvitanović, 2018., smatra kako se pojam “javno” valja tumačiti u kontekstu međunarodnih zločina te da se neizravno poticanje na terorizam obuhvaća pojmom apologije ili glorifikacije terorizma.

Novačenje za terorizam iz čl.100. KZ-a zakonodavac opisuje kao vrbovanje pojedinaca da se pridruže terorističkom udruženju kako bi počinili kazneno djelo ili doprinijeli u počinjenju kaznenog djela terorizma ili drugih kaznenih djela povezanih s terorizmom. Cvitanović 2018., navodi kako je u ovom članku KZ-a fokus na poticanje kao oblik sudioništva, gdje se traži postupanje s namjerom te da nije potrebno da vrbovani pojedinac uistinu pristupi terorističkom udruženju i u ime istog počini terorističko djelo. Čl.101. KZ-a opisuje kazneno djelo obuke za terorizam kao davanje uputa za uputa o izradi i korištenju eksplozivnih naprava, vatrenog ili drugog oružja ili štetnih ili opasnih tvari ili o drugim specifičnim metodama ili tehnikama, a pritom znajući da se te vještine namjeravaju koristiti za počinjenje ili doprinos u počinjenju kaznenog djela terorizma ili kaznenih djela povezanih s terorizmom (čl. 137. KZ-a, čl. 216. KZ-a, čl. 219. KZ-a, čl. 223. KZ-a, čl. 224. KZ-a, čl. 352.-355. KZ-a). Također, naglasak u ovom članku, kao i u čl. 98. KZ-a je na izravnoj namjeri počinitelja da pruži obuku, ali ne i obučavane osobe da počini bilo koje kazneno djelo (Cvitanović, 2018.). Putovanje u svrhu terorizma iz članka 101.a KZ-a navodi da je putovanje u svrhu počinjenja ili doprinosa počinjenju kaznenog djela terorizma kažnjivo s kaznom zatvora od jedne do osam godina.

Što se tiče mogućih počinitelja čl.97. KZ-a ne pretpostavlja nužno djelovanje udruženja pojedinaca, iako je to najčešći oblik izvršavanja kaznenog djela terorizma već pretpostavlja da kazneno djelo može počinuti i pojedinac (Cvitanović, 2018.). Ako počinitelj djeluje u okviru terorističkog udruženja, bit će odgovoran za bilo koje kazneno djelo koje je počinio kao član udruženja i kaznenog djela terorističkog udruženja iz čl.102.KZ-a, gdje je pritom dovoljno da počinitelj poduzme radnju kojoj svjesno doprinosi ostvarenju terorističkih ciljeva. Teži oblik obuhvaća organiziranje ili vođenje terorističkog udruženja (čl.102.st.2. KZ-a) (Cvitanović, 2018.) Zakonodavac je predvidio i fakultativno oslobođenje od kazne tzv. djelotvorno kajanje (čl 102. st.1 i 2. KZ-a) za vođe, organizatora, počinitelja ukoliko pravodobnim otkrivanjem spriječe počinjenje kaznenog djela terorizma (čl. 102.st.3. KZ-a) (Cvitanović, 2018.).

3.2. Karakteristike i pojavni oblici terorizma

Gledajući formirane ciljeve i pokretačke motive terorista većina autora je usuglašena s time da se svaka teroristička skupina i njihovi teroristički činovi se mogu uvrstiti unutar sljedećih pet tipova: “lijevi” terorizam, “desni” terorizam, “etnički” terorizam, “vjerski” terorizam te “*single issue*” terorizam (Derenčinović, Getoš, 2008.).

Karakteristika ljevičarskih terorističkih organizacija počiva na ideologiji marksizma i nastoji potaknuti nasilnu revolucije protiv političkog, ekonomskog, društvenog sustava neke države, kako bi se uspostavilo besklasno, komunističko društvo. Talijanska *Brigate Rosse* (“*Red Brigades*”) i grčka *Revolutionary Organisation 17 November* smatraju se ljevičarskim terorističkim organizacijama. U njih se povezuju i anarhistički terorizam koji opisuje nasilne djela koja su počinile grupe/pojedinci u svrhu promoviranja ideologije odsutnosti autoriteta i zalaganje za revolucionarno antikapitalističko i antiautoritarno društvo. Primjer anarhističkih terorističkih organizacija su talijanski *Federazione Anarchica Informale* („*Informal Anarchist Federation*“) i grčki *Synomosia Pyrinon tis Fotias* („*Conspiracy of Cells of Fire*“) (Europol, 2021.). Desničarske terorističke organizacije nastoje promijeniti cjelokupni politički, ekonomski i društveni sustav desničarskom ekstremističkom modelu, koji u fokusu ima ideju da određena skupina koja ima zajedničke karakteristike kao npr.

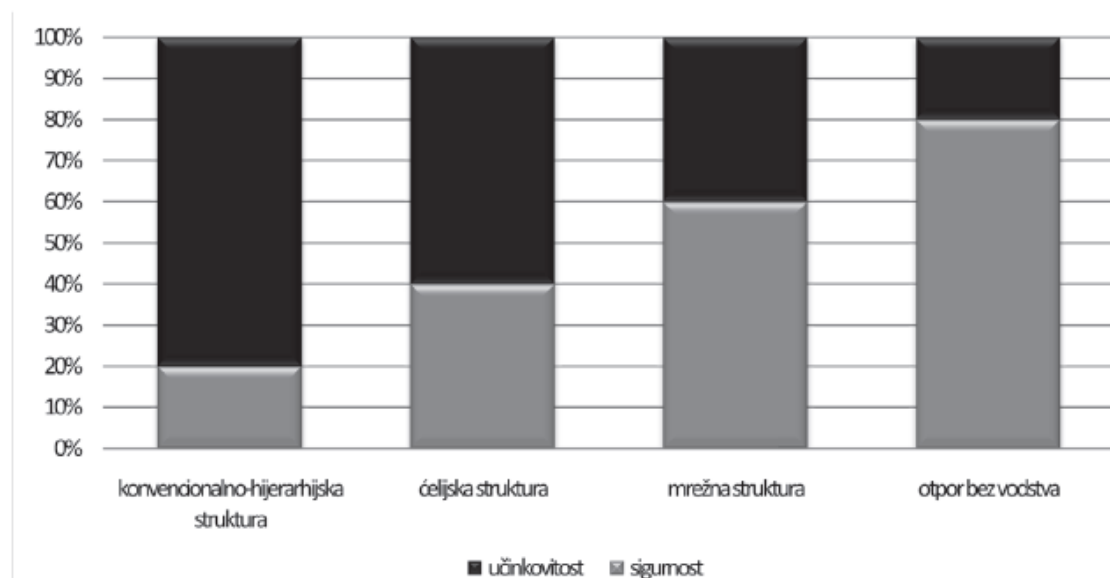
rasu, kulturu, naciju je superiornija od drugih skupina koje ne dijele iste karakteristike. Smatrajući sebe superiornijim, pripadnici desničarski terorističkih grupa smatraju da im pripada prirodno pravo nad dominacijom ostatkom populacije. Boreći se protiv prihvaćanja različitosti u društvu i jednaka prava manjina karakterizira ih rasističko ponašanje, autoritarnost, ksenofobija, mizoginije i neprijateljstvo prema pripadnicima (LGBTQ+) zajednice. Neke od varijanti desnog ekstremizma je neonacizam, neofašizam, ultranacionalističke formacije (Europol, 2021.). Etnonacionalističke separatističke terorističke organizacije za cilj imaju stvaranje vlastite države odvajanjem od države ili pripajanjem određenog teritorija. Motivirani su nacionalizmom, etničkom pripadnošću ili religijom. *The Irish Republican Army (IRA), the Basque ETA and the Kurdish PKK* organizacije pripadaju ovoj vrsti terorizma (Europol, 2020.). Pod vjerski terorizam pripada džihadizam, pokret sunitskih muslimana koja za cilj imaju stvoriti islamsku državu uređenu isključivo po islamskom pravu (šerijatu). Oni odbacuju demokraciju i izabrane oblike strukture vlasti, tvrdeći da je u suprotnosti s bogom, kao jedinim zakonodavcem. Džihadisti legitimiraju upotrebu nasilja podupirući ju s klasičnom islamskom doktrinom o džihadu, pojmu koji izravno označava „težnju“ ili „napor“, ali se u islamskom pravu tretira kao vjerski odobreno ratovanje. Najpoznatije terorističke skupine ovdje su *al-Qaeda* i *Islamic State (IS)* (Europol, 2021.). Single issue terorističke organizacije koriste kriminalna sredstva za promjenu određene politike ili prakse, grupe unutar ove kategorije zauzimaju se, na primjer, za prava životinja, zaštita okoliša ili kampanje protiv pobačaja. Primjeri grupa u ovoj kategoriji su *Earth Liberation Front (ELF)* i *Animal Liberation Front (ALF)* (Europol, 2020.).

Kako bi bolje razumjeli unutarnju strukturu terorističkih organizacija autor Pastor Periša, 2013., analizira organizacijsku teoriju. Pastor Periša, 2013. općenito opisuje organizaciju kao zajednicu koja je relativno stabilna u nekom okruženju s definiranim aktivnostima koje služe za ostvarenje ciljeva. Da bi uspješno djelovale organizacije imaju uspostavljen normativni poredak, definiranu unutarnju hijerarhiju, relativno ustanovljene granice, a povezane su komunikacijskim sustavima i koordinacijskim sustavima. Valdis Krebs (2002.:44; prema Pastor Periša, 2013.) navodi kako je analiza strukture terorističkih organizacija otežana zbog nepotpunosti informacija i skrivenih veza i izvora informacija koje istražitelji nikada neće otkriti,

problem nejasnih granica te često promjenljive dinamike organizacija. Analizom autori dolaze do zaključka da iako “stari” tradicionalno hijerarhijski terorizam i “novi” mrežni terorizam znatno razlikuju po načinu djelovanja, autori smatraju da ih oboje karakteriziraju razni oblici upravljanja i dodatne značajke koje stvaraju mješavinu hijerarhijskih i mrežnih organizacijskih karakteristika (Pastor Periša, 2013.). Mayntz, 2004.: 12; prema Pastor Periša, 2013., navodi kako je glavna razlika između “starih” tradicionalno hijerarhijskih organizacijskih oblika i “novih” mrežnih organizacijskih oblika u tome što su mrežni organizacijski oblici znatno fleksibilniji i prilagodljiviji u kriznim situacijama.

“No, pojedini strukturni opisi terorističkih organizacija sadrže i hijerarhijske i mrežne elemente. Zbog mogućnosti kombiniranja njihove primjene nastaju hibridni oblici. Različite metode upravljanja mogu normalno koegzistirati ili, naprotiv, neutralizirati jedna drugu i tako zadržati negativne učinke iz svakog čistog tipa, kao što su krutost hijerarhije i centrifugalna sila mrežne strukture.”(Mayntz, 2004.: 12; prema Pastor Periša, 2013.:145).

Četiri su strukturna oblika terorističkih organizacija: konvencionalno-hijerarhijski, ćeljski, mrežni i otpor bez vodstva. Svaki oblik se razlikuje u aspektu sigurnosti i učinkovitosti (Slika 1.) (Pastor Periša, 2013.).

Slika 1. Razine sigurnosti i učinkovitosti strukturnih oblika terorističkih skupina

Izvor: Pastor Periša, 2013.

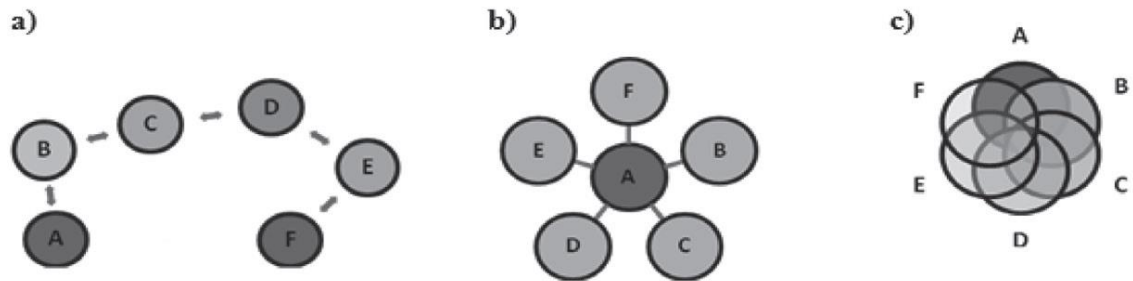
Na priloženoj Slici 1. može se vidjeti kako je konvencionalno- hijerarhijska struktura je najučinkovitiji model, ali i najmanje siguran, dok s druge strane model otpora bez vodstva je najsigurniji, ali i najmanje učinkovit. Također, Pastor Periša, 2013., navodi kako neke terorističke skupine imaju nejasne granice, odnosno ne ograničavaju se strukturnim modelima te ih je zbog toga teško smjestiti unutar jedne strukturne kategorije.

Konvencionalno-hijerarhijska struktura, kao što je već spomenuto, ima najveću razinu učinkovitosti, stabilnu strukturu za provođenje dugoročnih strategija te se s lakoćom prenose informacije putem ustanovljene hijerarhijske mreže. Izrazito je opasan sustav, pogotovo u doba informacijske tehnologije. Također zbog niske razine sigurnosti ukoliko bi se više hijerarhijske razine ugrozile, zarobile i sl. velika je vjerojatnost da i cijela organizacija bila ugrožena pa čak i do mogućnosti raspada grupe (Periša Pastor, 2013.).

Ćelijska struktura unutar svoje hijerarhije sadrži mrežu. Sastoji se od više ćelija, gdje se pritom svaku ćeliju sačinjavaju između tri do deset članova. Vođa svake ćelije održava kontakt s vrhom terorističke organizacije. Ova struktura ima isti problem kao i konvencionalno-hijerarhijska struktura, s obzirom na to da vrh organizacije nema uvid u sve sfere rada svake pojedine ćelije, što isto tako smanjuje sigurnost ove strukture (Periša Pastor, 2013.).

Nadalje, mrežna organizacijska struktura se također kao i ćelijska struktura sastoji od više ćelija, ali povezanih na različite načine. Mrežne strukture imaju znatno veću sigurnost u odnosu na konvencionalno-hijerarhijske i ćelijske strukture zbog decentralizacije odlučivanja unutar svake ćelije onemogućavajući raspad organizacije prilikom opasnosti, no imaju znatno manju razinu učinkovitosti u odnosu na prethodne dvije strukture s obzirom na smanjenu mogućnost komunikacije i prijenosa informacija između svih članova organizacije (Periša Pastor, 2013.). William M. Evan je definirao tri osnovna mrežna oblika organizacijske strukture: lančanu mrežu, zvjezdastu mrežu i svekanalnu mrežu (Slika 2) (Arquilla i Ronfeldt, 2001.: 7-8; prema Periša Pastor, 2013.). Lančanu mrežu sačinjavaju ćelije spojene unutar lanca, gdje pritom komunikacija s jednog na drugi kraj lanca prolazi kroz sve ćelije unutar lanca. Zvjezdastu mrežu čine ćelije povezane preko središnjeg čvora,

gdje se sva komunikacija odvija preko središta kojeg predstavlja najčešće vođa grupe. Svekanalnu mrežu čine ćelije koje su sve međusobno povezane tako sačinjavajući suradničku mrežu (Periša Pastor, 2013.).

Slika 2.: Osnovni mrežni organizacijski oblici

Izvor: Arquilla, J.; Ronfeldt, D.; Zanini M. (1999.: 85; prema Periša Pastor, 2013.)

Naposljetku, otpor bez vodstva najsigurnije je struktura od svih, ali i najneučinkovitija. Unutar ove strukture ne postoji kontakt između vrha i ćelija. Nedostatak strukture odaje minimalne informacije o odnosu počinitelja terorističkog djela i organizacije protu-terorističkim tijelima (Periša Pastor, 2013.). “Ovoj strukturnoj formi pogoduje razvoj informacijske tehnologije. Gotovo je nemoguće znati hoće li posjetitelj internetske stranice počiniti teroristički napad pa nedostatak kontrole nad takvim akterom može biti izuzetno štetan” (Periša Pastor, 2013.:144).

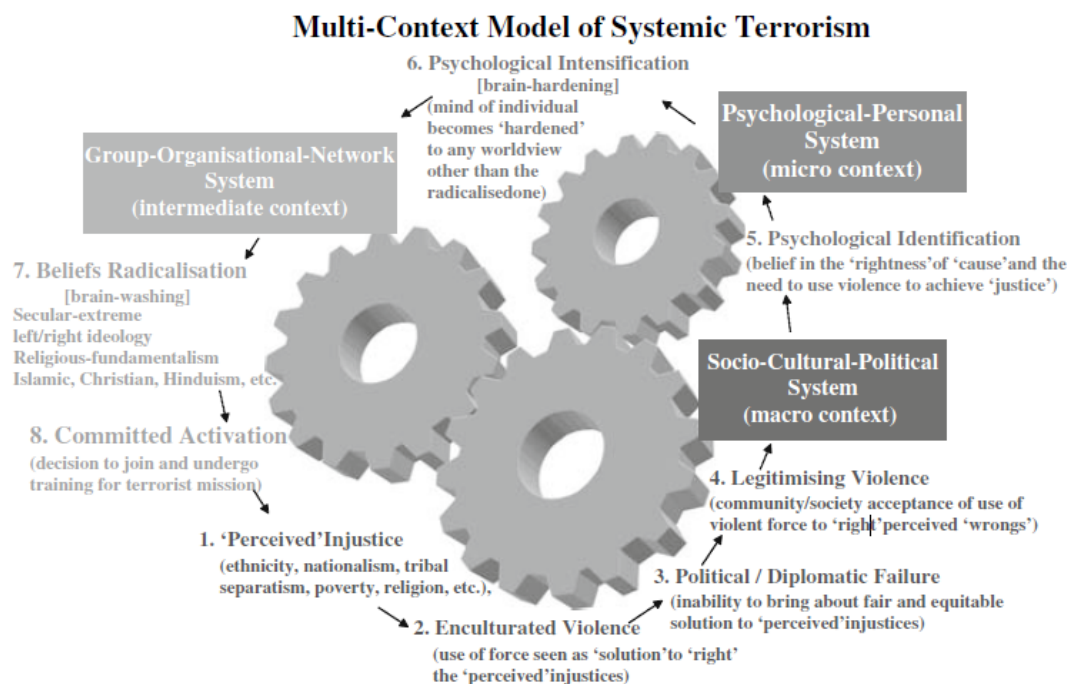
3.3. Psihosocijalni profil počinitelja

Definiranje terorizma specifična je i složena problematika koja zahtjeva objedinjavanje niza dinamičkih i složenih činjenica, okolnosti i shvaćanja, zbog čega je teško postaviti općeprihvaćenu definiciju terorizma. Zbog nemogućnosti preciznog definiranja što sve terorizam obuhvaća javlja se pitanje kako donijeti konkretne smjernice i postaviti specifične ciljeve u suzbijanju terorizma (Černi, 2018.). Jedan od izazova unutar definiranja terorizma je kriminološko profiliranje terorista, odnosno primjena različitih metoda kojima bi se ustanovili psihološke, socio-ekonomske, fizičke, etničke i dr. karakteristike koje čine terorista te tako pokušati spriječiti izvođenje terorističkih djela (Rae, 2012.).

Psihološko profiliranje je široko prihvaćeno unutar kriminologije i kriminalistike. Izradom psihološkog profila moguće je spoznati aspekte psihičkog života počinitelja čiji profil se izrađuje, koji kao što je već navedeno, moraju biti pouzdani jer se na njima temelji donošenje daljnjih odluka (Černi, 2018.). Unutar ovog pristupa postoji uvjerenje o uzročno-posljedičnoj vezi između abnormalnog psihopatološkog ponašanja i terorističkih sklonosti te se vjeruje da istaknute crte ličnosti i traumatična životna iskustva mogu upućivati na sklonost terorizmu. Isto tako, nekoliko stručnjaka u svojim istraživanjima pronašlo je korelaciju nasilnih obrasca ponašanja koji su bili povezani s traumama i opresivnim utjecajima u formativnom razdoblju života počinitelja (Rae, 2012.). Adorno, 1950; prema Rae, 2012., je u svom istraživanju upotrijebio psihometrijsko testiranje i kliničke intervjue na preživjelim osobama iz holokausta te je zaključio da postoje tzv. autoritarna ličnost koja je podložnija na totalitarne direktive i predrasude. Lester i sur; prema Rae, 2012., odlučili su ovo istraživanje sagledati u proučavanju terorizma te zaključili da islamski teroristi imaju određene sklonosti autoritarne ličnosti, kao što su projekcija unutarne krivnje i transfer osobnog bijesa na druge, aspiracije za čvrstinom i manjkom empatije te pokoravanje konvencionalizmu (Rae, 2012.). Još jedno istraživanje koje su Lester i sur; prema Rae, 2012., odlučili sagledati u proučavanju terorizma je Kagitcibasijev rad koji je istraživajući o islamskim praksama odgoja djece došao do zaključka da je veća vjerojatnost da će bliskoistočne obiteljske tradicije stvoriti pojedince autoritarnih osobnosti sa recidivističkim sklonostima nego ostale prakse odgoja djece u svijetu. Provedena su brojna istraživanja na temu stvaranja psihološkog profila terorista, no svako istraživanje je došlo je zasebnih zaključaka, kreirajući tako više terorističkih profila s osobinama ličnosti koje su široko rasprostranjene unutar svjetske populacije. Najčešća osobna karakteristika koja se pripisuje teroristima jesu problemi s bijesom, iskrivljena slika stvarnosti pa čak i ludost. Međutim mnogi autori smatraju da teroristi nisu po osobnoj prirodi delinkventi ili samotnjaci (Rae, 2012.). Clark, 1983:423; prema Rae, 2012., u istrazi koju je proveo o ETA terorističkoj organizaciji otkrio je da članovi te organizacije nisu marginalizirani članovi društva, da nisu mentalno poremećeni, već da su pripadali izrazito homogenoj etničkoj zajednici u koju je karakterizirala međusobna podrška među članovima. Townshend, 2002:16; prema Rae, 2012., navodi da su teroristi “uznemirujuće normalni ljudi” te Crenshaw, 1981:390; prema Rae, 2012.:68, navodi: “Ograničeni podaci koje imamo o pojedinačnim teroristima...sugeriraju da

im je izvanredna karakteristika normalnost”. Post, 1985.:103; prema Rae, 2012.:68, opisuje teroriste kao “akcijski orijentirane, agresivne ljude koji su željni poticaja i tražiti uzbuđenje”, što bi se kao karakteristike ličnosti moglo pripisati široj populaciji.

S obzirom na to da nema konsenzusa oko jasnih elemenata koji sačinjavaju psihološki profil terorista Rae, 2012.:69, zaključuje da: “teroristički um slijedi racionalna odlučivanja i vodi računa o koherentnoj političkoj filozofiji koja olakšava korištenje nasilje kao oruđe strateške i komunikacijske vrijednosti. Motivi terorista su inherentno društveno-politički, koji se odnosi na grupnu filozofiju, a ne na individualnu psihologiju”. R.N.Kocsis, 2007.:176, smatra da: “Da bismo razumjeli proces terorizma, fokus mora biti širi od individualne psihologije i mora uključivati kontekst u kojem se odvija se oblikovanje uvjerenja i vrijednosti pojedinca.” Tako R.N.Kocsis, 2007. navodi multi kontekstualni model sistematskog terorizma. Model čine tri međusobno povezana sustava makro - društvena razina, srednja - grupna razina te mikro - individualna razina. Unutar modela nalazi se i osam aspekata koje R.N.Kocsis smatra čimbenicima koji povezuju međusobno navedene tri razine (Slika 3.).

Slika 3. Prikaz multi kontekstualnog modela sistematskog terorizma

Izvor: R.N.Kocsis, 2007.

Unutar makro konteksta pripadaju čimbenici "percipirane" nepravde, kulturno uvriježeno nasilje, politički/diplomatski neuspjeh i legitimiranje nasilja. Unutar mikro konteksta pripadaju čimbenici psihološke identifikacije, psihološke radikalizacije, dok u srednji kontekst pripadaju čimbenici radikalizacije uvjerenja i posvećene aktivacije. R.N.Kocsis, 2007., navodi kako u prikazu modela tri veličine zupčanika predstavljaju težinu utjecaja koja svaka razina ima na potencijal stvaranja pojedinca teroristom. Tako najveći kotač pripada makro kontekstu, odnosno sociokulturno-političkom sistemu koji ima najveći utjecaj, zatim srednji kotač grupne i organizacijske mreže te naposljetku mikro kotač predstavlja samog pojedinca. Kao što se može vidjeti na modelu, prva četiri čimbenika su "makro" faktori koji se prikazuju kao najveći zupčanik koji se kreće u smjeru suprotnom od kazaljke na satu, jer je to prema autoru R.N.Kocsis, 2007.:178, "metaforički rečeno ono što se događa kada se zajednica okrene nasilju kako bi riješila probleme, protivi se normalnom smjeru društva". Autor opisuje da je učinak ovog kretanja u smjeru suprotnom od kazaljke na satu da se ispreplete s dva čimbenika na najmanjem zupčaniku koji predstavlja mikro razinu, odnosno obespravljenosti i/ili nezadovoljne pojedince i njihov osobni sustav uvjerenja. Dva psihološka čimbenika koji djeluju na ovoj razini su osobna "identifikacija" i "intenziviranje" s terorističkim ciljem. Autor pritom jasno odvaja šesti čimbenik intenziviranja i sedmi čimbenik "ispiranja mozga". Naglašava da prvo dolazi do suptilnog procesa kojim se razmišljanje pojedinca i uvjerenja kroz slobodne vlastite napore čvrsto se formiraju u jednom smjeru, dok sedmi čimbenik "ispiranja mozga" je proces u kojem, kako R.N.Kocsis, 2007.:178, opisuje; "dolazi do sustavne indoktrinacije koja mijenja ili potkopava nečija uvjerenja obično neki karizmatični vođa kulta protiv volje pojedinca". Stahelski, 2004.; prema R.N.Kocsis, 2007., opisuje model društveno-psihološkog uvjetovanja do kojeg dolazi prilikom procesa ispiranja mozga. Unutar Faze 1 dolazi do depluralizacije, odnosno uklanjanje ostalih identiteta članova grupe. Faza 2 je faza samodeindividuacija, gubitak osobnog identiteta svakog člana. Tijekom Faze 3 dolazi do brisanja osobnih identiteta neprijatelja (deindividuacija). Faza 4, dehumanizira neprijatelja kao podljudi ili neljude. Naposljetku, u fazi 5 demonizira se neprijatelja, predstavljajući ga kao impersonalizaciju pojma zla. R.N.Kocsis, 2007., model uvjetovanja smatra da može biti odgovoran za neke pojedince postajući teroristima, ali samo po sebi, kao i

kod većine modela psihološkog tipa, ono je jednodimenzionalno te zanemaruje okolišne i kulturne čimbenike. Iz Slike 3. može se vidjeti da se zupčanici mikro razine, razine pojedinca, povezuju sa srednjim zupčanicom koji predstavlja grupno-organizacijsku razinu. Grupni dinamički procesi utječu na već utvrđenih uvjerenja pojedinaca te ih dodatno radikaliziraju. Kao krajnju fazu R.N.Kocsis, 2007., navodi predanu aktivaciju, proces se finalizira kada se pojedinci pređu s govora i razmišljanja o ekstremističkim aktivnostima na samo djelovanje, odnosno prolazak obuke i počinjenje kaznenog djela terorizma.

3.4. Suvremeni trendovi u terorizmu

Brojne sigurnosne prijetnje prijete suvremenom svijetu. Ključne za izdvojiti su prijetnje povezane s klimatskim promjenama u svijetu, smanjenom pristupu energetske resursa, prijetnje sigurnosti informacijskih i komunikacijskih tehnologija, a posebno prijetnja sigurnosti od terorističkih napada. Strategije o sigurnosti Europske unije kao ključne prijetnje i izazove navode stvaranje masovnog oružja, terorizam, organizirani kriminal, klimatske promjene, opasnost od piratstva, cyber-sigurnost te energetske sigurnost (Bušljeta Tonković, 2014.). Suvremeni terorizam kao jedna od najvećih sigurnosnih prijetnji nastao je pod utjecajem globalizacijskih procesa. Bušljeta Tonković, 2014., smatra da se suvremeni terorizam može prikazati kao oblik antiglobalizacijskog djelovanja jer je nastao kao reakcija na širenje globalizacije, odnosno njezinih negativnih posljedica. Periša Pastor, 2013. opisuje suvremeni terorizam smrtonosnijim, globalnim prema rasprostranjenosti i djelovanju te decentraliziranim prema načinu djelovanja. Ciljevi su ambiciozniji, žele destabilizirati cijeli društveni sustav napadnute države, ali i međunarodne odnose koristeći se svim vrstama oružja. Autori Gayraud i Senat; prema Bušljeta Tonković, 2014., naglašavaju da su moderne terorističke skupine izrazito prilagodljive, a olakotna okolnost i nesmetani pristup internetskoj mreži što znači nesmetanu komunikaciju diljem svijeta. Navode da je u prošlosti teroristička prijetnja bila spora, i djelomično predvidljiva, dok je suvremeni terorizam opisuju iracionalnim i nepredvidljivim. U novije vrijeme korištenje društvenih medija od strane društva povećalo se pojavom popularnih aplikacija kao što su Facebook, MySpace, YouTube, Twitter i dr. Takve aplikacije su cjenovno pristupačan, efektivan alat za

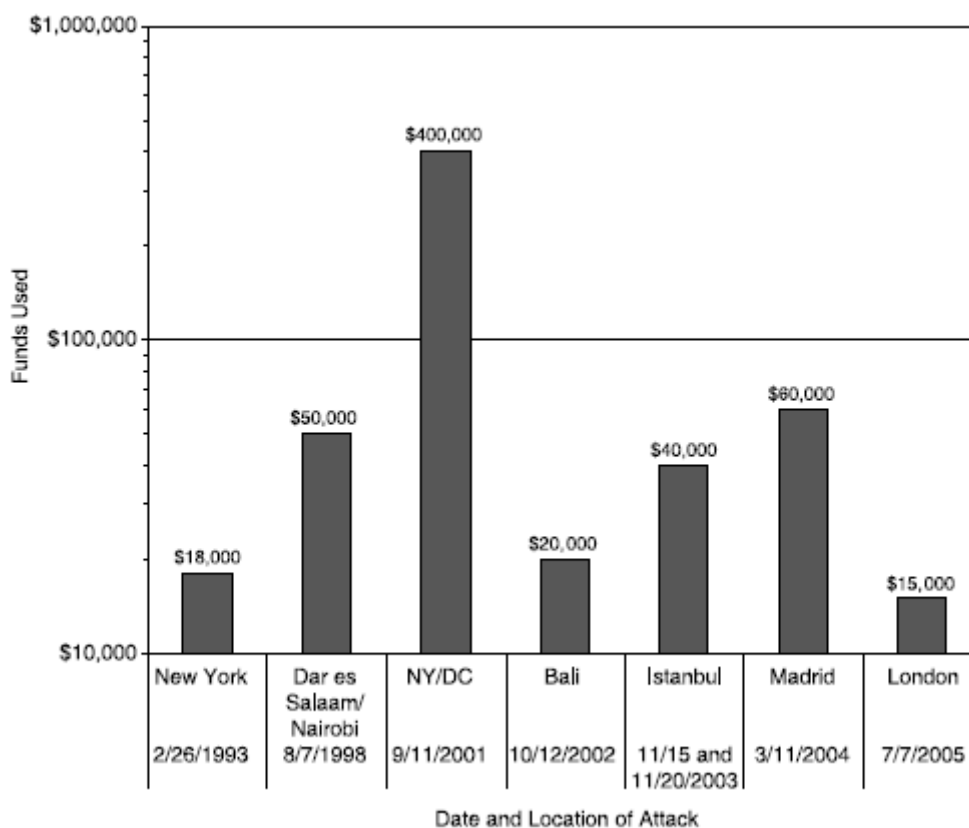
masovnu komunikaciju koje su potaknule povezivanje pojedinaca online s prijateljima i obitelji, bez obzira na geografsku udaljenost te stvaranje online zajednica utemeljenih na zajedničkim interesima i vrijednostima, političkim interesima ili geografskom lokacijom (Wooley et al., 2010; prema Dean & Bell, 2012.).

“Ubrzo je postalo očito da bi društveni mediji mogli biti koristi se u druge političke svrhe, od jednostavnog pružanja foruma za istomišljenike političkim disidentima da izraze svoje mišljenje, da budu iskorišteni za organiziranje i poticanje velikih političkih nemira, pa čak i revolucija” (Earl i Kimport, 2011; Papić i Noonan, 2011.; prema Dean & Bell, 2012.:5). Terorističke organizacije stvaraju vlastite medijske platforme koje iskorištavaju za regrutaciju i obuku potencijalnih novih članova organizacije i komunikaciju između pripadnika unutar same organizacije jer su korisnicima na medijskim platformama omogućene opcije privatnosti, poput sudjelovanja i komunikacije unutar “zatvorenih grupa” i “privatnih razgovora”, ali i “otvorene grupe” i “javne rasprave”(Hossain, 2018.). U prijašnje vrijeme uobičajena forma internetske prisutnosti terorističkih organizacija sastojala se od web stranica i privatnih foruma za vođenje rasprava, što je stvorilo “elitističku zajednicu”, odnosno poteškoće ljudima iz vana da pristupe zajednici (*Department of Homeland Security*, 2010.; prema Dean & Bell, 2012.). Medijske platforme poput npr. Facebooka stvaraju mogućnost terorističkim organizacijama da izbjegnu ovu problematiku jer prema *Department of Homeland Security*, 2010.; Torok, 2010.; prema Dean & Bell, 2012.:6: “pruža „all in one“ usluge...Facebook može djelovati kao komunikacijska usluga slična Twitteru i dijeliti videozapise slično YouTubeu, no ipak primarna funkcija Facebooka za terorističke organizacije je u svrhu regrutacije novih članova.” To čine preko opcije groups unutar Facebook aplikacije. Grupe su inicijalno javne, a opcijom slanja pozivnica članovi grupe mogu slati preporuke za pridruživanje svojim prijateljima te na taj način značajno povećati članstvo unutar grupe u izrazito kratkom periodu. Kada grupa postigne željenu bazu korisnika svaki član unutar grupe može slati poruke, objave i obavijesti svim članovima grupe te tako poticati rasprave unutar grupe (Wooley et al., 2010; prema Dean & Bell, 2012.). Isto tako, *Department of Homeland Security*, 2010.; Torok, 2010.; prema Dean & Bell, 2012., navode kako grupe koje se kreiraju na medijskim platformama najčešće kreiraju na naizgled bezazlenom idealu podrške i potpore određenoj društvenoj skupini npr.

palestincima ili islamu općenito, no kada se broj članova poveća terorističke organizacije postupno uvode ekstremistički materijali koji neizravno potiču članove na terorističke akcije. Europol, 2021., u svojem godišnjem izvještaju navode da se džihadističko novačenje 2020. godine odvijalo online, najčešće kroz zatvorene grupe i enkriptirane poruke kroz medijske platforme poput Telegrama i WhatsAppa i offline kroz bliske prijateljske ili obiteljske odnose s pojedincima koji su prethodno radikalizirani. Intenzivna konzumacija džihadističke propagande pospješuje proces radikalizacije pojedinaca i povećava opasnost od počinjenja napada. Europol, 2021.:51, također navodi da uključenost u internetske aktivnosti i konzumacije terorističke propagande može vrlo lako postati glavni životni fokus navodeći primjer iz Španjolske gdje je 34-godišnjak marokanske nacionalnosti; “napustio svoj posao kako bi se posvetio sebe u potpunosti konzumiranju i širenju internetski teroristički sadržaj. Zakleo se na vjernost IS-u, održavao online kontakte s nekoliko boraca IS-a, te koristio nekoliko lažnih profila na društvenim mrežama i platforme za izravnu razmjenu poruka za širenje džihadističkog sadržaja u masovnim razmjerima i izdavati sve agresivnije prijetnje protiv Španjolske i drugih zemalja.” Nadalje, medijska platforma poput Twittera terorističkim organizacijama služi kao alat za političke svrhe. Twitter sadrži *hashtag* opciju koju korisnici izravno ili neizravno uključeni najčešće *retweetaju* šireći dalje poruku, što posebno dolazi do izražaja prilikom velikih događaja, političkih pokreta i prosvjeda (Papić i Noonan, 2011.; Van der Zee, 2009.; prema Dean & Bell, 2012.). Musladin, 2012. navodi kako se terorističke organizacije koriste i medijskim platformama za širenje lažnih informacija kako bi širili osjećaj straha unutar društva i dodatno došle do izražaja štetne posljedice koje žele postići za vrijeme ili nakon katastrofalnih situacija. Isto tako, YouTube kao medijska platforma služi terorističkim organizacijama primarno za objavljivanje i dijeljenje videozapisa propagandnog sadržaja. Musladin, 2012. za primjer navodi Anwara al- Awlakija nazivanog još i “bin Laden interneta” (Moriss, 2010:3; prema Musladin, 2012.) koji je između ostalog snimao i postavljao videozapise na YouTubeu s ciljem širenja propagandnog materijala.

3.5. Financiranje i ekonomske posljedice terorizma

Pojam financiranja terorizma počinje se koristiti u posljednjih trideset godina kada se prepoznalo kao korištenje kao sredstvo za postizanje političkih ciljeva (Ž. Pedić, 2009.; prema (Glavina, & Šimić Banović 2017.). Glavina, & Šimić Banović 2017., navode kako se za počinjenje terorističkih djela nisu potrebna velika količina sredstava, no da su saniranje posljedica i financijski gubici značajno veći u iznosu. Glavina, & Šimić Banović 2017., navode empirijske studije terorističkih napada izvedenih između 1970. i 2007. godine u kojima je zaključeno da je jedna trećina udara bila usmjerena na gospodarstvo napadnute države. Kao primjer navode teroristički napad na inozemne turiste u Luxoru, Egipat 1997. godine, nakon kojeg je u Egiptu turistički prihod pao za 50% te se pad prihoda na gospodarstvo odražavalo narednih dvije godine nakon počinjenja terorističko napada. Nadalje, Biersteker, Eckert & Passas, 2008., objavljuju informaciju da su financijski troškovi terorističkog napada na SAD 11. rujna iznosile oko 400 000 USD (Slika 4.), dok Bilandžić; prema Glavina, & Šimić Banović 2017., navodi kako su financijski gubici iznosili oko 100 milijardi USD, američko gospodarstvo izgubilo je pritom 1,8 milijuna radnih mjesta.

Slika 4. Prikaz procjene troškova terorističkih napada

Izvor: Biersteker, Eckert & Passas, 2008.

Određeni pojedinci potaknuti saznanjem o relativno niskoj cijeni operacija nasuprot visokoj cijeni štete zaključuju da je pronalazak, zamrzavanje i zapljena imovine ključna. “Svaki dolar je važan. Ometanje protoka sredstava (čak i u malim iznosima) može zaustaviti ili odgoditi neminovno napad.”(M. J. White, 2004.; prema Biersteker,Eckert & Passas,2008.:7), dok drugi pak zaključuju da je to beznadan zadatak smatrajući da sam fokus na financiranje terorizma neće zaustaviti buduća počinjenja terorističkih djela, no autori ipak naglašavaju da se isplati “koliko god teški bili uključeni izazovi.” (Biersteker,Eckert & Passas,2008.:7). Financijska sredstva koja terorističke organizacije imaju na raspolaganju direktno utječu na operativne mogućnosti, što motivira terorističke organizacije da pronađu stabilan izvor financija (Đuran, 2017.). “Unatoč relativno niskim operativnim troškovima počinjenja terorističkih djela, stvarne terorističke operacije koriste samo mali dio sredstava organizacije, no održavanje infrastrukture terorističke organizacije uključuje još troškove regrutacije, indoktrinacije, obuke, logistička potpora, širenje propagande, političke aktivnosti i drugu materijalnu potporu.” (M. Rudner, 2006.; prema Biersteker,Eckert & Passas,2008.:8). FATF (*Financial Action Task Force*) u objavljenom izvješću iz 2015. godine razlikuje terorističke organizacije od malih terorističkih ćelija i pojedinaca prema načinima na koje prikupljaju financijska sredstva te za što ih koriste (FATF, 2015.:9; prema Đuran, 2017.). Terorističke organizacije koriste financijska sredstva u svrhu počinjenja terorističkih operacija što uključuje putovanje do i od lokacije napada, prijevozno sredstvo, oružje i druge tehnologije za provedbu napada, lažnu dokumentaciju te osiguranje osnovnih životnih potreba poput smještaja napadača, hrane i vode. Isto tako, financijska sredstva koriste u svrhe propagande i regrutacije, koristeći se raznim sredstvima regrutacije koja varira u iznosu troškova te jeftinije iznose u svrhu propagande, gdje uz prethodno spomenute medijske platforme imaju i vlastite magazine (npr. ISIL-ov online magazin Dabiq) televizijske i radijske stanice za promoviranje svoje ideologije (Đuran, 2017.). Također financijska sredstva koriste i u svrhu obuke članova u pogledu rukovanja oružjem, izrade eksplozivnih sredstava, tajnog korištenja komunikacijskih sredstava te gradnje kampova za samu obuku. Nadalje, sredstva koriste i na isplate “plaća” vodstvu terorističke organizacije i njenih članova te financijske kompenzacije obiteljima članova koji su izgubili svoje živote ili su uhićeni. Naposljetku, terorističke organizacije koriste financijska sredstva i u

osiguravanju pružanja socijalnih, zdravstvenih i obrazovnih usluga “kako bi potkopale kredibilitet legitimnih vlasti te izgradili podršku među lokalnom populacijom i potpomogli regrutaciju novih članova.“ (FATF, 2015:9-10; prema Đuran, 2017.:10). U usporedbi s terorističkim organizacijama financijski izdaci malih terorističkih ćelija ili pojedinaca se znatno razlikuju. Financijski izdaci malih terorističkih ćelija ili pojedinaca ne uključuju troškove regrutacije i propagande, ne pružaju socijalne i druge usluge (Đuran, 2017.). (FATF, 2015:10-11; prema Đuran, 2017.) navode da najčešće financijski izdaci su im oni vezani uz smještaj, hranu, transport i oružje. Đuran, 2017. navodi istraživanje Emilie Oftedal iz 2015. godine „*The Financing of Jihadi Terrorist Cells in Europe*“, koje na osnovu donesenih sudskih presuda donosi zaključak kako 75% od 40 slučajeva napada malih terorističkih ćelija u Europi između 1994. i 2013. godine, nisu stajala više od 10 000 američkih dolara (Oftedal, 2015. cit. prema FATF, 2015:11; prema Đuran, 2017.). U članku „*The sources of terrorist financing: theory and typology*“ Michaela Freemana definira izvore financiranja terorističkih organizacija: državno sponzorstvo, nezakonite aktivnosti, zakonite aktivnosti i javne potpore (Freeman, 2011:465; prema Đuran, 2017.).

Državno sponzorstvo kao način financiranja u iznimnom je padu ,no bio je značajan prijašnjih godina, konkretno navodeći period Hladnog rata kada su marksističke grupe financirale komunističke države poput SSSR-a, Kube i dr. (Sterling, 1981, cit. prema Freeman, 2011: 465; Đuran, 2017.). Također Freeman navodi i Libiju, koja je 80ih godina prošlog stoljeća financirala mnogobrojne terorističke organizacije (npr. PLO, ETA-u, IRA-u i dr.) (Adams, 1986, cit. prema Freeman 2011:465; prema Đuran, 2017.). Prednosti na strani terorističkih organizacija unutar ovog načina osiguravanja sredstava je da lako osiguraju izrazito velike novčane iznose. Nedostatke koje navodi jesu da države koje financiraju terorističke organizacije ju mogu učiniti “produženom rukom državnih interesa” te činjenica da se državni poretci i politike mijenjaju, nestaju raspadom (SSSR) (Freeman, 2011:465-466; prema Đuran, 2017.:12).

Nezakonite aktivnosti još su jedan od načina financiranja terorističkih organizacija. Ovaj način financiranje je “brz” način prikupljanja sredstava (Bolta, 2010.). Najpoznatije nezakonite aktivnosti kojima se koriste terorističke organizacije su

razne vrste krijumčarenja (najčešće droge, dijamanti, cigarete, novac, prirodni resursi i ljudi), iznuđivanje, reketarenje i otmice (Freeman, 2011:467; prema Đuran, 2017.). Terorističke organizacije većinski sudjeluju više u distribuciji i transportu droge u druge države i kontinente, a manji je postotak uključenosti u proizvodnju i prodaju droge. FARC u Kolumbiji, PKK u Turskoj, Talibani u Afganistanu su terorističke organizacije poznate po krijumčarenju droge. Također, reketarenje je postalo jedan od osnovnih izvora financiranja, najčešće ciljajući na ranjive skupine kojima prijete nasiljem ukoliko ne osiguraju određena financijska sredstva. Teroristička organizacija ISIL iznuđuje novac od svih stanovnika područja koja drži pod kontrolom (FATF, 2015:17; prema Đuran, 2017.). “Za organizacije poput IRA-e, baskijske ETA-e ili korzikanskog FLNC-a, karakterističan je i tzv. "revolucionarni porez" koji predstavlja oblik "reketa", odnosno iznuđivanja novčanih sredstava pod prijetnjom nasiljem. Za Jemaah Islamiyah opravdano je financirati terorističke aktivnosti pljačkanjem "ne-vjernika" (Bolta, 2010.:423). Otkupnina koju terorističke organizacije iznude od otmica najprofitabilniji je izvor financiranja terorističkih organizacija. 2014. godine ISIL teroristička organizacija je od otmica iznudila između 20 i 45 milijuna USD (*Department of the Treasury*, 2015:14; prema Đuran, 2017.). “Kolumbijske paravojne grupe učestalo koriste otmice kao oblik financiranja svojih aktivnosti...Al-Qaeda, koju karakterizira povezanost i s drugim oblicima kriminaliteta, zlouporabu droga u Afganistanu i Sjevernoj Africi, razbojništva, otmice i krivotvorenje identifikacijskih dokumenata, a procjenjuje se i visoki rizik njihove moguće umiješanosti u razvijenu trgovinu krivotvorenim novcem u Somaliji.” (Bolta, 2010.:423).

Zakonite aktivnosti, odnosno korištenjem zakonito stečenih financijskih sredstava još se naziva “crno pranje” (*black washing*), opisujući postupak gdje se legalno stečen novac koristi u ilegalne svrhe, u ovom slučaju u svrhu financiranja terorizma (Ministarstvo financija, 2012:12; prema Đuran, 2017.). Prednosti na strani terorističkih organizacija u pogledu zakonitog načina financiranja je taj da se radi o legalnim aktivnostima te time teže postaju meta države, no isto tako mogu staviti neželjenu pozornost državnih vlasti na terorističku organizaciju, što je za njih rizično u fazi planiranja terorističkih operacija (Freeman, 2011:469; Đuran). Kao primjer navodi se Al Qaeda koja je u periodu 1992.-1996. godine između ostalog svoje prihode ostvarivala vodeći farme kikirikija i meda, pekarnice, nekoliko trgovačkih

kompanija, tvornice za proizvodnju namještaja, investicijske kompanije (Burke, 2003, cit. prema Freeman, 2011:469; prema Đuran,2017.).

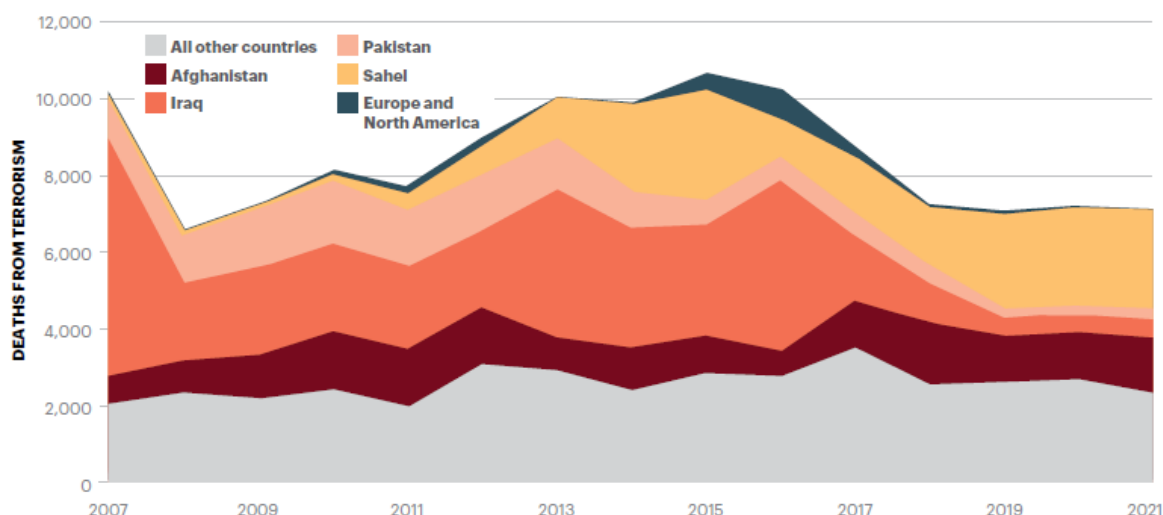
Naposljetku, javne potpore, odnosno donacije isto čine jedan od načina na koji se terorističke organizacije financiraju, a posebnu ulogu ovdje imaju humanitarne organizacije. Humanitarne organizacije imaju pristup značajnim količinama sredstava i društveno povjerenje, što je plodno tlo za zlouporabu od strane terorističkih organizacija, pogotovo karitativne i vjerske organizacije (Đuran, 2017.).

„Terorističke skupine vide te organizacije kao dobar medij za širenje svojih ideala među potencijalnim simpatizerima, a time i za motivaciju simpatizera na doniranje sredstava za takve svrhe. Ideološka indoktrinacija koja tada prati pružanje socijalne, ekonomske i druge vrste pomoći u takvim organizacijama, pomaže regrutiranju radikalnog dijela populacije za različita sudjelovanja u terorističkom činu“ (Pedić, 2010:147; prema Đuran, 2017.:15).

4. STATISTIČKA ANALIZA TERORIZMA

Deaths from terrorism, 2007-2021

Total deaths have decreased 33.5 per cent from their peak in 2015.

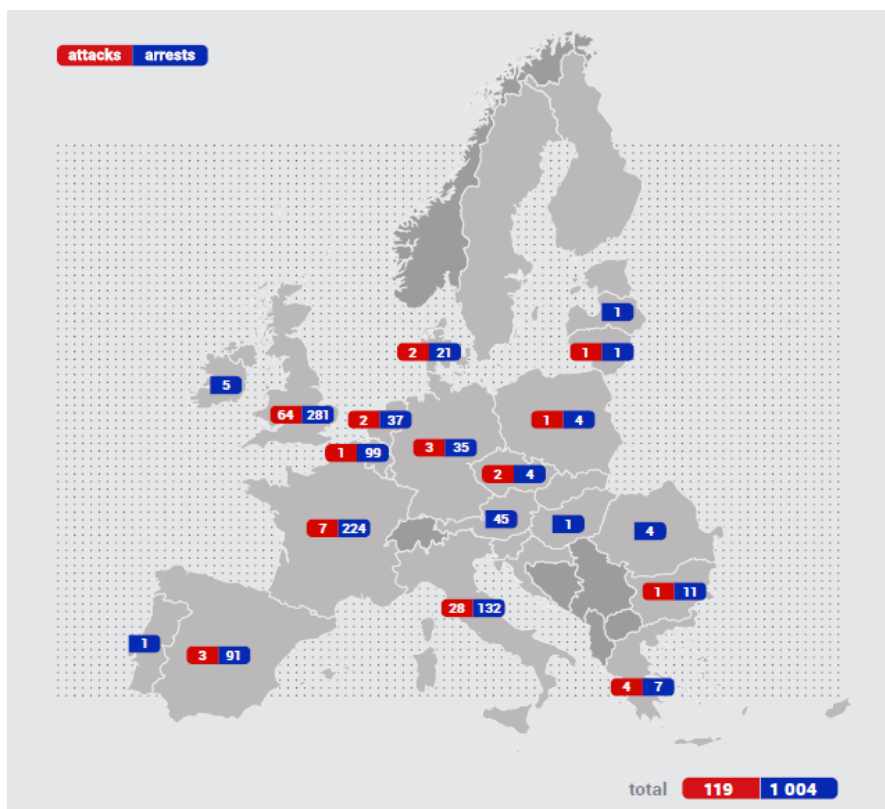
Source: Dragonfly TerrorismTracker, IEP calculations

Slika 5. Prikaz stope smrtnosti od terorizma u svijetu između 2007. - 2021.godine

Izvor: Institute for Economics and Peace, GTI, 2022.

Iz priložene Slike 5. može se zaključiti da je tijekom 2007.-2008. najveća stopa smrtnosti od terorizma bila na području Pakistana i Iraka. Nakon događaja poput Arapskog proljeća i pojava IS-a, na Bliskom istoku dolazi do pojave velikog vala terorizma (ponajviše u Siriji i Iraku, a istodobno i u Nigeriji) što dovodi do vrhunca smrtnosti u 2015. godini, gdje je unutar jedne godine više od 10.000 ljudi ubijeno je u terorističkim napadima. Nadalje, uočljiv je vidljiv pad u smrtnosti od terorizma u svijetu u posljednjih pet godina, padovi su bili minimalni s brojem smrtnih slučajeva koji su ostali prilično isti od 2018.godine (Institute for Economics and Peace, GTI, 2022.).

4.1. Europska unija

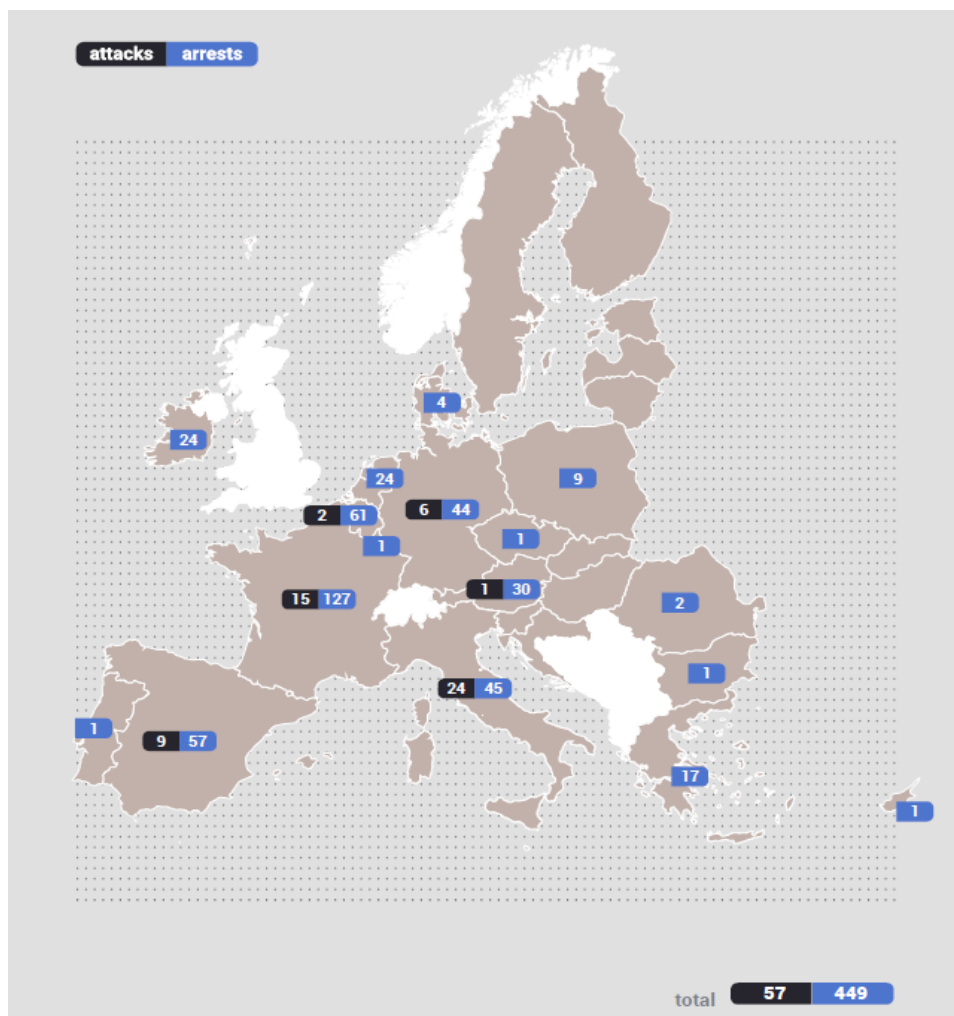

Slika 6. Prikaz broja napada i uhićenja u državama članicama Europske unije 2019. godine

Izvor: Europol, TE-SAT, 2020.

Iz Slike 6. može se vidjeti da je na području Europske unije u 2019. godini zabilježeno 119 dovršenih/neuspješnih/spriječenih napada terorističkih organizacija. Isto tako može se vidjeti da je 1004 pojedinaca uhićeno pod sumnjom da su povezani s određenim terorističkim organizacijama ili terorističkim operacijama. Također unutar država članica jasno se može vidjeti da Francuska, Belgija, Italija, Španjolska, Engleska imaju najveći broj uhićenja.

“Od posljedica terorističkih napada u Europskoj uniji 2019. godine poginulo je deset osoba, a ozlijeđeno je 27 osoba. Sve smrti i ozljede 26 osoba su posljedica džihadističkih napada; jedna osoba je ozlijeđena u terorističkom napadu “desnog” terorizma. Izvan Europske unije 17 civila iz država članica EU je poginulo u terorističkom napadu u Šri Lanki 21. travnja 2019.” (Europol, TE-SAT, 2020.:11).

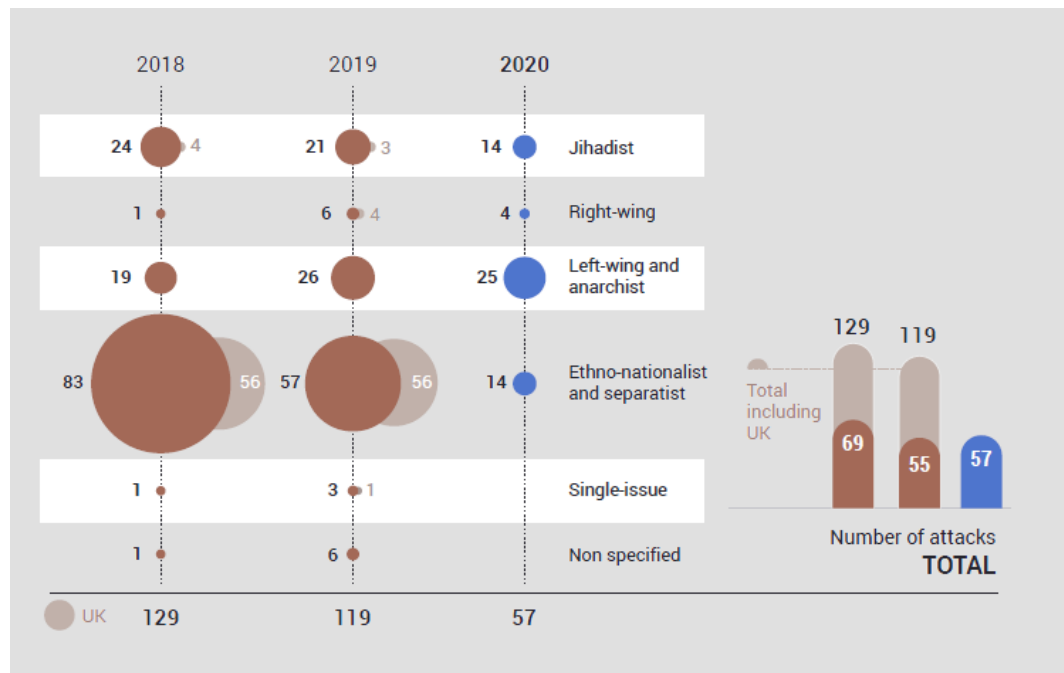

Slika 7. Prikaz broja napada i uhićenja u državama članicama Europske unije 2020. godine

Izvor: Europol, TE-SAT, 2021.

Slika 7. pokazuje da je u 2020. godini na području Europske unije zabilježeno 57 dovršenih/neuspješnih/spriječenih napada, dok je 449 pojedinaca uhićeno pod sumnjom da su povezani s određenim terorističkim organizacijama ili terorističkim operacijama. U usporedbi s prethodnom godinom bilježi se pad. “Pad je vjerojatno povezan s COVID-19 pandemijom, međutim, ostaje nejasno je li to ukazuje na smanjenu terorističku aktivnost ili je rezultat promjena u operativnim kapacitetima vlasti tijekom pandemije.” (Europol, TE-SAT, 2021.:6). COVID-19 kriza dovela do povećanja internet umrežavanja među terorističkim organizacijama. Terorističke organizacije su iskoristile COVID-19 krizu u svrhu vlastite propagande. Tako su džihadističke terorističke skupine nastojale prikazati pandemiju kao božju kaznu za svoje neprijatelje, potičući svoje sljedbenike na napade. Desničarski ekstremisti

iskoristili su COVID-19 da podupiru njihove priču o akceleranizmu i zavjeri teorije koje sadrže antisemitizam, antiimigraciju i antiislamsku retoriku. Lijevi i anarhistički ekstremisti također su koristili inkorporiranu kritiku vladinih mjera za borbu protiv pandemije u svoju propagandu (Europol, TE-SAT, 2021.).

Slika 8. Prikaz broja napada i uhićenja prema vrsti terorističke organizacije u državama članicama Europske unije 2020. godine

Izvor: Izvor: Europol, TE-SAT, 2021.

Unutar 57 napada zabilježenih 2020. godine može se vidjeti da je najviše njih bilo od strane “lijevih” terorističkih organizacija (25 napada), dok je 2018. i 2019. godine najviše zabilježenih napada bilo od strane “etničkih” terorističkih organizacija (2018. -83 napada, 2019. -57 napada). Zabilježen je podjednak broj napada “vjerskih” terorističkih organizacija i “etničkih” terorističkih organizacija. Napada “desnih” terorističkih organizacija zabilježeno je njih 4, dok *single issue* napada nije zabilježeno u 2020. godini.

U pogledu vjerskog terorizma, 2020. godine uhićene su 254 osobe zbog sumnje na počinjenje kaznenog djela terorizma. Najčešći razlog uhićenja bilo je članstvo u terorističkoj skupini, zatim širenje propagande, planiranje/priprema terorističkih djela i financiranje terorizma. Osumnjičenci su pretežito bili muškarci (87%) u dobi od

31-32 godine, dok je njih 64% bilo u dobi između 19 - 35 godina. Gotovo 70% osumnjičenika bili su državljani država izvan Europske unije ili su bili rođeni izvan Europske unije. Također obiteljsko porijeklo ili mjesto rođenja znatno varira kod počinitelja. Četiri od deset dovršenih džihadistički napada bili su počinjeni od strane građana Europske unije, dok su počinitelji ostalih pet napada ušli su u Europsku uniju kao tražitelji azila ili neregularni migranti. Isto tako, sve izvršene napade vjerskog terorizma počinili su pojedinci koji djeluju sami, dok je najmanje tri spriječenih napada uključivalo više osumnjičenih. Usamljeni pojedinci ili male grupe čine terorističke napade kao rezultat online širenja propagande ili izvanmrežnog novačenja. Nekoliko osumnjičenika uhićenih 2020. imalo je online kontakt sa sljedbenicima terorističkih skupina izvan Europske unije (Europol, TE-SAT, 2021.).

U 2020. tri države članice Europske unije (Njemačka, Belgija, Francuska) doživjele su četiri teroristička napada motivirana desničarskim ekstremizmom. Najmanje tri od četiri počinitelja bili su državljani zemlje u kojoj se napad dogodio ili je planiran. Uhićeno je i nekoliko osumnjičenih koji su planirali počinuti teroristička djela. Također zabilježeno je da je većina osumnjičenika bila maloljetna u trenutku uhićenja. Kao razlog tome navode korištenje videoigara i komunikaciju putem videoigara kako bi dijeliti propagandu desničarskih terorista i ekstremista. Desničarski ekstremisti su u 2020. koristili razne online platforme, od statičnih web stranica do društvenih medija i messenger usluga za novačenje (Europol, TE-SAT, 2021.).

U 2020. svi napadi lijevog terorizma dogodila se u Italiji. Također, jedan napad je spriječen u Francuskoj. U većini slučajeva ti su napadi uzrokovali su štetu na privatno i javno vlasništvo (kao što su financijske institucije i vladine zgrade), a birani oblici napada su bili paljenje ili fizička sila. Broj uhićenja povezan s lijevim terorizmom u 2020. godini smanjen za više od polovice u usporedbi s 2019., uglavnom zbog pada uhićenja u Italiji (24 u 2020., u usporedbi s 98 u 2019.). Osumnjičeni su bili uhićeni u Italiji (24), Grčkoj (14), Francuskoj (11), Portugalu (1) te Španjolskoj (2). Isto tako, 70% uhićenih bili su muškarci. Zabilježena prosječna starost bila je 40 za muškarce, a 34 za žene (Europol, TE-SAT, 2021.).

14 etnonacionalističkih i separatističkih terorističkih napada prijavljeno je u 2020. godini u Francuskoj i Španjolskoj. Napadi su uglavnom ciljali na uništenje infrastrukture, a počinitelji su djelovali u skupinama. U Europskoj uniji je 2020. godine uhićeno 39 osoba zbog sumnje na uključenost u etnonacionalističke i separatističke terorističke aktivnosti u sedam država članica Europske unije. Najčešći razlozi uhićenja bili su: članstvo u terorističkoj organizaciji, poticanje na terorizam i pripremanje terorističkih operacija. Osumnjičenici su varirali u pogledu dobi, ali uglavnom su bili muškarci (64%) (Europol, TE-SAT, 2021.).

4.2. Republika Hrvatska

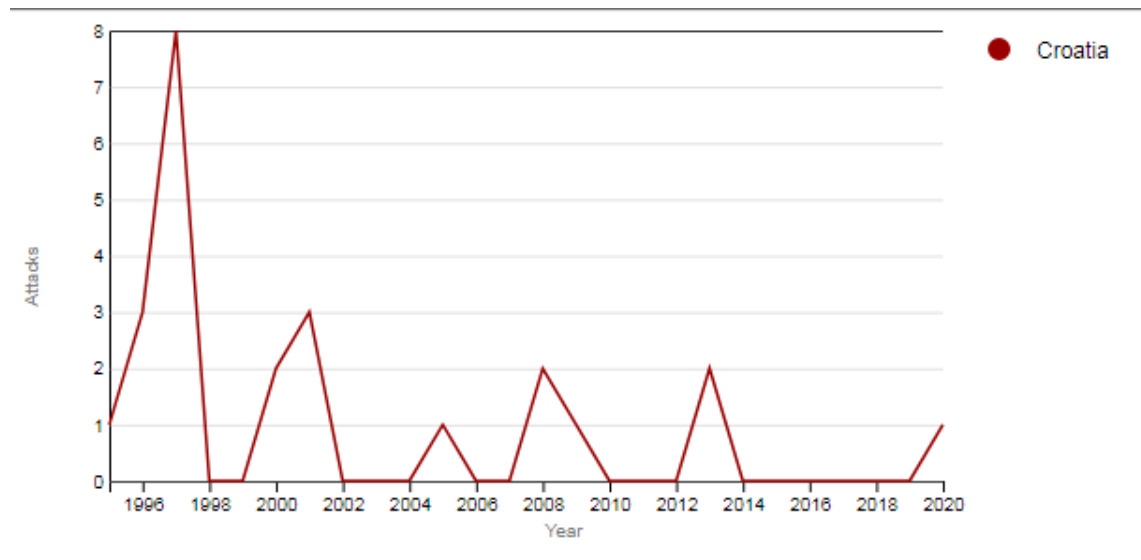
U Republici Hrvatskoj podatci o kriminalitetu temelje se na godišnjoj službenoj statistici policije, odnosno Ministarstva unutarnjih poslova i statistici Državnog zavoda za statistiku koja objedinjuje podatke sudova i državnog odvjetništava o prijavljenim, optuženim i osuđenim punoljetnim i maloljetnim počiniteljima kaznenih djela (Kovčo Vukadin, 2011.). Dujmović, 1997., navodi kako podatci o otkrivenom kriminalitetu ne odražavaju u potpunom smislu stvarno stanje kriminaliteta, već djelovanja otkrivačkih mehanizama. Promjene u kaznenom zakonodavstvu kao što su npr. mijenjanje definicija kaznenih djela utječu na reprezentativnost podataka službene statistike. Također utječe i spremnost žrtve za prijavom vlastite viktimizacije te spremnost za suradnju s nadležnim tijelima u postupku. Utječu i promjene u organizacijskoj strukturi rada nadležnih tijela kroz različita razdoblja na različitim prostorima djelovanja te mogućnost mijenjanja intenziteta i smjera selekcije tijela kaznenog postupka od prijave do pravomoćne odluke, zbog čega autori zaključuju, kao i Dujmović, 1997., da je statistika kriminaliteta “više pokazatelj djelovanja kontrolnih mehanizama društva nego realnog stanja, kretanja i strukture kriminaliteta” (Singer, Kovčo Vukadin, Cajner Mraović, 2002; prema Kovčo Vukadin, 2011.:361). Također Dujmović, 1997., navodi kako zbog ograničenosti statističkih podataka posebnu pažnju treba obratiti na „tamne brojke“ kriminaliteta i počinitelja.

Unutar dostupnih podataka o kriminalitetu izrazito je malo podataka izraženo za kazneno djelo terorizma, što dovodi u pitanje potencijalan postotak „tamnih brojki“

za kazneno djelo terorizma i njegove počinitelje. Uzimajući u obzir da svi prethodno navedeni razlozi mogu utjecati na manjak podataka o ovom kaznenom djelu, Cvitanović, 2018., ističe da se često javlja i problematika razlučivanja kaznenog djela terorizma ili nekog drugog kaznenog djela iz Kaznenog zakona. Ovdje osobito ističe kazneno djelo dovođenja u opasnost života i imovine općeopasnom radnjom ili sredstvom (čl. 215 KZ-a), gdje je ključan faktor razlučivanja da bi se kazneno djelo smatralo terorizmom mora biti s namjerom zastrašivanja stanovništva, prisiljavanje na činjenje/ne činjenje i narušavanje struktura države ili međunarodne organizacije. U Republici Hrvatskoj pri Državnom zavodu za statistiku statističkih podataka na temu kaznenog djela terorizma unutar Izvještaja o prijavljenim, optuženim i osuđenim punoljetnim počiniteljima kaznenih djela iz 2019. godine navode dva prijavljena slučaja za kazneno djelo terorizma, međutim ne navodi se informacija je li prijava odbačena, prekinuta ili obustavljena. S druge strane u godišnjem statističkom pregledu Ministarstva unutarnjih poslova iz 2019. godine navode se prijavljenih 33 kaznenih djela u kategoriji terorizma i ekstremnog nasilja, no nisu povezana s kaznenim djelom terorizma, dok se u statističkom pregledu iz 2021. godine od ukupno 33 kaznenih djela navedenih u kategoriji terorizma i ekstremnog nasilja samo jedno kazneno djelo odnosi na kazneno djelo javnog poticanja na terorizam.

Iako je prema Javnom izvješću Sigurnosno-obavještajne agencije Republike Hrvatske (SOA) iz 2019. utvrđena niska razina terorističke prijetnje na teritoriju Republike Hrvatske te da tijekom 2019. godine u Republici Hrvatskoj nije bilo indikatora koji bi ukazivali na povećanje terorističke prijetnje, smatraju da se mogućnost terorističkog napada ne može isključiti (Sigurnosno-obavještajna agencija, 2019.). To je i pokazao oružani napad napadača 2020. godine na Vladu RH koji je imao obilježja terorističkog napada. SOA izjašnjava kako je povećana online prisutnost ekstremističkih grupa i pojedinaca, što povećava rizik od radikalizacije. “Aktivnosti malobrojnih osoba s ekstremističkim opredjeljenjem u RH ponajviše se ogledaju kroz promicanje neofašističke ideologije uz sukobljavanje (zasad u virtualnom prostoru) s pripadnicima i skupinama suprotnih ideoloških polazišta.” (Sigurnosno-obavještajna agencija, 2020.:12). Također, najveći izazov predstavljaju pojedinci ili grupe koji zbog svoje “nevidljivosti” jer ne objavljuju ekstremističke sadržaje i ne komuniciraju s ekstremističkim istomišljenicima mogu ostati

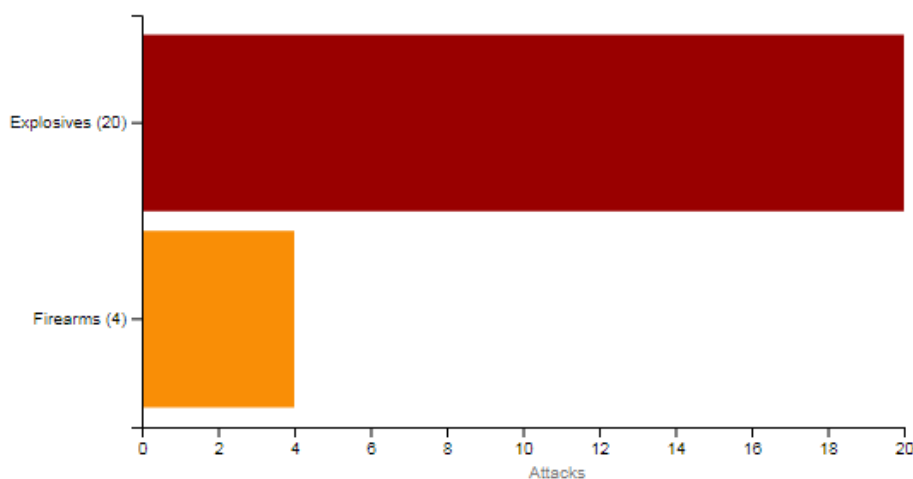
neidentificirani do trenutka napada kao potencijalna prijetnja, što je bio slučaj u napadu na Vladu RH 2020. godine.

Slika 9. Prikaz dovršenih/neuspješnih/spriječenih napada u Republici Hrvatskoj između 1995. - 2020. godine

Izvor: Global Terrorism Database, 2022.

Statistička baza podataka *Global Terrorism Database*, za Republiku Hrvatsku u periodima između 1995. -2020. godine ima zabilježeno čak 23 incidenta koji imaju karakteristike kaznenog djela terorizma. Kriterije koje navode su sljedeći: Djelo je usmjereno na postizanje političkog, ekonomskog, vjerskog ili društvenog cilja, postoji dokaz o namjeri prisile, zastrašivanja ili prenošenja neke druge poruke široj publici (ili publici) od neposrednih žrtava te radnja koja je izvan konteksta legitimnih ratnih aktivnosti, tj. radnja koja je izvan parametara dopuštenih međunarodnim humanitarnim pravom (osobito upozorenje protiv namjernog gađanja civila ili neboraca) (Global Terrorism Database, 2022.). Jedan od poznatijih slučajeva javnosti navedenih u statistici je teroristički napad u Rijeci 1995. godine terorističke organizacije Al-Gamma'a Al-Islamiyya, koja je uporabom autobombe pokušala uništiti Policijsku upravu primorsko-goranske u Rijeci. Ranjeno je 27 osoba, dok je napadač poginuo. Bomba je postavljena kao osveta zbog nestalog istaknutog člana terorističke organizacije za kojeg se vjerovalo da je upravo u Rijeci izručen američkoj obavještajnoj službi pod sumnjom da je sudjelovao u napadu na Svjetski trgovački centar 1993. godine (Večernji list, 2020.).

Slika 10. Prikaz tipova oružja korištenih u napadima između 1995. - 2020.

Izvor: Global Terrorism Database, 2022.

Od zabilježenih 23 incidenta u Republici Hrvatskoj prema *Global Terrorism Database*, većina napada izvršena je upotrebom eksplozivnog oružja, dok je manji broj napada izvršen uporabom vatrenog oružja. Jedan od primjera navedenih u bazi podataka je bombaški napad hrvatskog građanina 2000. godine koji je u pošti u Vinkovcima usmrtio sebe i još jednog pojedinca, a ranio osmero ljudi, iako u hrvatskim medijima ovaj slučaj isključuju kao potencijalni teroristički napad. Također se navodi primjer eksplozije bombe na autobusnoj stanici u Zagrebu, prilikom koje je ranjena jedna osoba, koja je kasnije bila osumnjičena za napad, no odbačene su sve optužbe.

Uočen je nesrazmjer statističkih podataka koji se odnose na terorističke aktivnosti u Republici Hrvatskoj unutar nacionalnih i međunarodnih statističkih baza podataka.

5. STRATEGIJE SUZBIJANJA TERORIZMA I JAČANJA GLOBALNE SIGURNOSTI

Strategija predstavlja najvišu sposobnost države u pogledu osiguravanja nacionalnih interesa. Nacionalna strategija je način uporabe moći i resursa nacije kako bi se postigli nacionalni ciljevi bez obzira na potencijale krizne situacije (Bilandžić, 2012.). U području nacionalne sigurnosti strategija nacionalne sigurnosti ključan je dokument u kojem su ustanovljeni ciljevi nacionalne sigurnosti države s načinima, sredstvima i pristupima kojima će se pritom država koristiti kako bi ostvarila određene ciljeve (Bilandžić, 2012.). Suvremenim sigurnosnim strategijama međunarodnih sigurnosnih organizacija, i nacionalnim strategijama sigurnosti država diljem svijeta, dominira problem terorizma, kao jedan od najopasnijih problema s kojima je suvremeni svijet suočen (Prodan, 2015.).

5.1. Strategije Europske unije

Europska unija nastoji izgraditi efektivan sustav pravnih i institucionalnih odredbi za borbu protiv terorizma (Marković, 2009.). Bilandžić navodi kako su stručnjaci različitih profila jednakog stajališta da je Europska unija “sui generis” član na međunarodnoj sceni. “To nije ni federacija ni konfederacija niti međunarodna organizacija, ali je istovremeno djelomično i sve to.” (Grubiša, 2010; prema (Bilandžić, 2012.:54). Europska unija širi svoje ovlasti za upravljanjem politikama na EU razini, kako bi omogućila građanima dostatnu razinu sigurnosti i prosperiteta. Iako je uključena u sva područja javnih politika, razina nadležnosti unutar svake razine se razlikuje. Unutar područja vanjske trgovine, poljoprivrede i dr. Europska unija ima ključnu ulogu u kreiranju javnih politika, dok u područjima poput javnog zdravstva i dr. ključnu ulogu u definiranju javnih politika imaju države članice (Vidačak, 2007; (Bilandžić, 2012.). 2003. godine donesena je Europska strategija sigurnosti, dokument u kojem su države članice definirale prijetnje i rizike po pitanju sigurnosti Europske unije te pristup rješavanja potencijalnih rizika i prijetnji. Europska strategija sigurnosti je usredotočena na izgradnju „Europske vrijednosti i vizije svijeta“ (Osland 2004: 545; prema Kirchner i Sperling, 2007.). Becher 2004.; Kirchner i Sperling, 2007., temeljnom funkcijom strategije smatra izražavanje europskog sigurnosnog identiteta. Strategija je definirana kao sredstvo međusobnog

usklađivanja provedbenih politika unutar država članica. Također ima svrhu promovirati sklad i međusobno razumijevanje prijetnja, rizika, ali i načina za suzbijanje istih na razini EU. Isto tako, strategija ima ključnu ulogu kao okvir za transatlantsku sigurnosnu suradnju između SAD-a i Europske unije (Bilandžić, 2012.).

Usporedba američke i europske strategije pokazuje da je analiza novih prijetnji – terorizma i širenja oružja za masovno uništenje slična, kao i strateški ciljevi. Međutim, način na koji rješavaju prijetnje i ostvaruju svoje strateške ciljeve znatno se razlikuju. Europska sigurnosna strategija prilikom rješavanja sigurnosnih prijetnji kombinira “meku moć” i “tvrdu moć”, iako se “meku moć” koristi u većem omjeru (upotreba političkih i diplomatskih sredstava, gospodarske inicijative, upravljanje krizama, humanitarna pomoć), dok vojno djelovanje koje definira “tvrda moć” smatra posljednjim sredstvom akcije. S druge strane, američka Strategija nacionalne sigurnosti utemeljena je “tvrdoj moći” i sili. “SAD terorizam vidi kao egzistencijalnu opasnost protiv koje vodi rat. Zbog toga se SAD terorizmu suprotstavlja „ratnim modelom” unutar kojeg su vojni instrumenti i gruba sila logičan odabir.” (Prodan, 2015.:56). Europska strategija sigurnosti stavlja više naglasak na ostvarenje političkih ciljeva nego na sposobnostima da se izravno suprotstavi prijetnjama. Dokument se sastoji od 14 stranica i 3 cjeline. U prvoj cjelini određeni su ključne globalne prijetnje (terorizam, proliferacija oružja za masivno uništenje, regionalni sukobi, “oslabljene države” i organizirani kriminal) , u drugoj se analiziraju strateški ciljevi (adresiranje prijetnji, izgradnja sigurnosnog okruženja EU i stvaranje međunarodnog poretka baziranog na efektivnom multilateralizmu), a u trećoj cjelini strategija se usmjerava na političke implikacije za Europu (Bilandžić, 2012.). Pet godina nakon donošenja Europske strategije sigurnosti, Europska unija analizirala je dostignuća strategije te njezine pozitivne i negativne strane. “Rezultat je bio podnošenje Izvješća o provedbi Europske strategije sigurnosti Europskom vijeću u prosincu 2008. godine. Na brusselskom sastanku na vrhu 11. i 12. prosinca dokument je usvojen pod naslovom Ostvarenje sigurnosti u promijenjenom svijetu.” (Bilandžić, 2012.:57). Doneseno izvješće je revizija strategije unutar kojeg su sadržani amandmani na strategiju, uz naglasak na daljnje jačanje uloge Europske unije u međunarodnom okruženju i identifikacije novih sigurnosnih izazova poput

klimatskih promjena energetske sigurnosti i cyber sigurnosti (Council of the European Union, 2008.; prema Bilandžić, 2012.).

5.2. Strategije Republike Hrvatske

Kao i u drugim područjima prava, i u ovom je iznimno važno za Republiku Hrvatsku pratiti i što je moguće više sudjelovati u aktivnostima borbe protiv terorizma, naročito u okviru aktivnosti Europske unije i njenih članica (Marković, 2009.) “U Republici Hrvatskoj, kao i u većini drugih tranzicijskih država, uočava se nerazvijenost civilne sigurnosne i obrambene ekspertize, a bez nje nema kvalitetnog upravljanja i dobro artikuliranih strategija.” (Domjančić, Gracin, 2016.:108). Početkom 2000. godine Republika Hrvatska odlučila se približiti euroatlantskim integracijama (priprema za članstvo u NATO-u i Europskoj uniji) koje su izravno i neizravno poticale i usmjeravali na donošenje strateških dokumenata iz područja obrane i sigurnosti (Domjančić, Gracin, 2016.). Vlada Republike Hrvatske donijela je prvu Nacionalnu strategiju za prevenciju i suzbijanje terorizma (NN 139/2008.), Zaključkom Vlade Republike Hrvatske 27. studenoga 2008. godine (Radaković, 2016.). “Nacionalna strategija za prevenciju i suzbijanje terorizma ima za svrhu odrediti strateški okvir Republike Hrvatske prema problematici borbe protiv terorizma te na nacionalnoj razini dati smjernice za nadogradnju postojećih i izgradnju novih mehanizama i mjera za prevenciju i suzbijanje terorizma.” (Domjančić, Gracin, 2016.:115).

Izradi Nacionalne strategije za prevenciju i suzbijanje terorizma pristupilo se zbog političkih i strukovnih razloga. Politički razlozi bili su: međunarodni interes za sveobuhvatnim političko-pravnim pristupom RH suzbijanju terorizma (bitno za pristupanje EU), tim Europske komisije za procjenu stanja usklađenosti zakonodavstva s pravom EU na području pravosuđa i unutarnjih poslova, sugerirao je izradu posebnog strateškog dokumenta za pitanja borbe protiv terorizma RH, članovi UN-ovog Monitoring tima Vijeća sigurnosti za nadzor provedbe protuterorističkih mjera predložili su donošenje novoga strateškog okvira u svojoj posjeti RH tijekom 2006., donošenje Nacionalne strategije za prevenciju i suzbijanje terorizma istaknuto kao jedan od ključnih prioriteta Nacionalnog programa RH za pristupanje EU (Antoliš, 2009.). Strukovni razlozi bili su: pridonijeti daljnjem

jačanju nacionalne sigurnosti RH u suzbijanju terorizma jačanjem prevencije i pripravnosti tijela na potencijalne napade, kreirati strategiju kao smjernicu za svakodnevno provođenje mjera suzbijanja terorizma na državnoj razini te dodatno profilirati politički stav Republike Hrvatske u pogledu pružanja gospodarske, razvojne i humanitarne pomoći, osnaživanje međukulturalne tolerancije, rješavanje globalnih političkih problema i smirivanje regionalnih kriznih žarišta (Antoliš, 2009.). Vlada Republike Hrvatske donijela je 7. listopada 2015. godine Odluku o donošenju nove Nacionalne strategije za prevenciju i suzbijanje terorizma (Radaković, 2016.). Radaković, 2016. ističe pozitivne promjene unutar nove strategije: utemeljena je na odredbama, načelima i vrijednostima članstva u Europskoj uniji i NATO-u, a posebno na području zaštite ljudskih prava i sloboda, prava izbjeglica i humanitarnog prava, uočavanje dodatnih obilježja suvremenog terorizma (iznimnu prilagodljivost novim okolnostima, razvijanje novih načina financiranja putem otmica radi otkupnina, uočavanja sve većih zlouporaba u korištenju komunikacijskih i informacijskih tehnologija, društvenih mreža/medija u svrhe radikalizacije i širenja znanja o terorističkim metodama i tehnikama, uočavanje pojave tzv. profesionalizacije terorizma), izraženo stajalište kako je od posebne važnosti onemogućiti pokušaj putovanja u kriznim žarištima i iz kriznih žarišta s namjerom sudjelovanja u terorističkim aktivnostima, uvođenje četiriju novih mjera za zaštitu od terorizma, uvođenje pet novih mjera koje se odnose se na pitanja kaznenog progona i sankcioniranja. Autor također navodi i zamijećene nedostatke kod nove strategije: izostanak prijetnje terorizma iz definiranog cilja Strategije, sužavanje dosega zaštićenog objekta isključivo na Republiku Hrvatsku uz izostavljanje njezinih građana, svih drugih koji u njoj borave, njezinih vrijednosti, interesa i resursa te naposljetku propuštanje regulacije nadležnosti za donošenje Akcijskog plana provedbe, definiranje rokova i sankcija u slučaju neizvršavanja, te propisivanja nositelja odgovornosti (Radaković, 2016.). Naposljetku autori zaključuju: "Smatramo kako nije bilo potrebno izostaviti dijelove teksta prethodne Strategije koji su odicali zaštitom vrijednosti obuhvaćenih pojmom ljudske sigurnosti koja obilježava suvremene sustave nacionalne sigurnosti." (Radaković, 2016.:257). "Iako ni jedna ni druga nisu strategije ni u jednom od dva temeljna značenja koja smo ovdje spomenuli, iako su oba dokumenta tek političke izjave, vidljivo je da je stara Strategija konzistentniji i bolje napisan dokument." (Domjančić, Gracin, 2016.:116).

6. ZAKLJUČAK

Terorizam, jedan od glavnih problema i prijetnji suvremenom svijetu i njegovih institucija, ukorijenjen je u društvu od ranih civilizacija. Iako je svoje oblike i načine djelovanja mijenjao tijekom godina temeljni cilj mu je ostao revolucija. Terorizam direktno utječe na sigurnost pojedinca i skupina, nacionalnu, regionalnu, međunarodnu i globalnu sigurnost, prodirući tako u sve razine života predstavljajući jedan od najvećih prijetnji današnjice. Suvremeni terorizam dodatno je proširio djelovanje terorističkih organizacija, šireći razine njihovog djelovanja na medijske platforme (medijski portali, socijalne mreže i sl.) tako služeći za regrutaciju novih članova i širenja ideoloških ideja i vjerovanja terorističkih organizacija.

S obzirom na različite ideologije oko kojih se formiraju terorističke organizacije od vjerskog koji, etničko-nacionalističkog, lijevo-anarhističkog, desno ekstremističkog pa do single issue terorizma, razlikuje se i njihova struktura i djelovanje. Također struktura samih organizacija znatno varira te o njoj ovisi koliko će teroristička organizacija biti učinkovita i sigurna u svom djelovanju. Zanimljivo je da se terorističke organizacije po načinu strukturiranja ne razlikuju znatno od drugih organizacija. Pretežno su stabilne strukture, imaju određenu unutarnju hijerarhiju, postavljene granice i logistiku te osmišljene efektivne načine komunikacije. Terorističke organizacije koriste se raznim načinima financiranja, od manje popularnog državnog sponzorstva, nezakonitih aktivnosti, potpora i naposljetku zakonitih aktivnosti. Isto tako, naglašen je nesrazmjer u financijskim troškovima uspoređujući troškove provođenja terorističkih operacija od strane terorista te troškova štete nakon napada. U pogledu individualnih karakteristika pojedinaca autori nisu pronašli definirane osobne karakteristike koje čine terorista, razvijaju se teorije koje obuhvaćaju različite sisteme na makro, srednjoj i mikro razini čiji utjecaji mogu transformirati pojedinca u terorista. Naposljetku, ključni dokumenti kojima se pokušava smanjiti prijetnja i povećati sigurnost jesu Strategije za suzbijanje terorizma i jačanja globalne sigurnosti koje se donose na međunarodnoj i nacionalnoj razini. Primarna svrha joj je definirati sve prijetnje i potencijalne rizike u pogledu sigurnosti, stvoriti okvir djelovanja u suzbijanju terorizma te uskladiti politike unutar država članica s politikom Europske unije.

LITERATURA

1. Antoliš, K. (2009). Nacionalna strategija za prevenciju i suzbijanje terorizma. *Policija i sigurnost*, 18(1), (str. 150-152).
2. Biersteker, T. J., Eckert, S. E., & Passas, N. (ur.) (2008). *Countering the financing of terrorism*. London: Routledge.
3. Bilandžić, M. (2012). Prema strategiji" nacionalne" sigurnosti Europske unije?– Analiza Strategije unutarnje sigurnosti Europske unije. *Policija i sigurnost*, 21(1), (str. 49-69).
4. Bilandžić, M. (2013). Terorizam i restrukturiranje društvene moći. *Polemos: časopis za interdisciplinarna istraživanja rata i mira*, 16(32), (str.31-49).
5. Bolta, D. (2010). Sprječavanje financiranja terorizma. *Policija i sigurnost*, 19(4), (str.417-430).
6. Braić, N. (2020). *Pozitivni i negativni utjecaji globalizacije na društvo*. Doktorska disertacija. Pula: Fakultet ekonomije i turizma "Dr. Mijo Mirković".
7. Bušljeta-Tonković, A. (2014). Suvremeni terorizam–globalna sigurnosna prijetnja i/ili oblik antiglobalizacijskog djelovanja. *Mostariensia-časopis za društvene i humanističke znanosti*, 18(1-2), (str. 277-292).
8. Cvitanović, L. (2018). Terorizam (str. 36-41). *Kazneno pravo: posebni dio*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
9. Černi, Z. (2019). *Kako profiliranje može pomoći u borbi protiv terorizma*. Specijalistički rad. Rijeka: Sveučilište u Rijeci.
10. Dean, G., & Bell, P. (2012). The dark side of social media: review of online terrorism. *Pakistan Journal of Criminology*, 3(4), (str. 191-210).
11. Dean, G. (2007). Criminal Profiling in a Terrorism Context. U Kocsis, R. N. (ur.). (2007). *Criminal profiling: International theory, research and practice* (Vol. 4972). Totowa, New Jersey: Humana Press.
12. Derenčinović, D., & Getoš, A. M. (2008). Terorizam (str. 91-96). *Uvod u kriminologiju s osnovama kaznenog prava*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
13. Domjančić, S., & Gracin, D. (2016). Kako promišljati strategiju u području sigurnosti i obrane?. *Polemos: časopis za interdisciplinarna istraživanja rata i mira*, 19(37), (str.101-119).

14. Dujmović, Z. (1997). Opseg i kretanje kriminaliteta u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 1992. do 1997. godine. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 5(1-2), (str. 31-51).
15. Đuran, S. (2017). *Međunarodni okvir za sprječavanje financiranja terorizma-RH u međunarodnom kontekstu*. Doktorska disertacija. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
16. *European Union Terrorism Situation and Trend Report* (2020). Luxembourg: Europol, Publications Office of the European Union.
17. *European Union Terrorism Situation and Trend Report* (2021). Luxembourg: Europol, Publications Office of the European Union.
18. Foradori, P., Rosa, P., Kirchner, E. J., & Sperling, J. (ur.) (2007). *Global security governance: Competing perceptions of security in the 21st century*. London: Routledge.
19. Glavina, M., & Šimić Banović, R. (2017). Terorizam: Kontekst, financiranje i ekonomske posljedice. *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja*, 51(102), (str. 41-65).
20. *Global Terrorism Index 2022.: Measuring the Impact of Terrorism* (2022). Sydney: Institute for Economics & Peace.
21. Gulin, M. (2016). *Statistička analiza utjecaja terorizma na turizam u Hrvatskoj i Mediteranu*. Završni rad. Split: Ekonomski fakultet Split.
22. Hossain, M. S. (2015). Social media and terrorism: threats and challenges to the modern era. *South Asian Survey*, 22(2), (str. 136-155).
23. Jagić, S., & Vučetić, M. (2012). Globalizacijski procesi i kultura. *Acta Iadertina*, 9(1), 0-0.
24. Javno izvješće 2019.-2020. (2019). Zagreb: Sigurnosna-obavještajna agencija.
25. Javno izvješće 2020.-2021. (2020). Zagreb: Sigurnosna-obavještajna agencija.
26. Kazneni zakon, *Narodne novine*, br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21.
27. Kovčo Vukadin, I. (2011). Analiza dinamike i strukture kriminaliteta u Republici Hrvatskoj u razdoblju između dviju velikih reforma kaznenog zakonodavstva (1997--2011.). *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 18(2), 359-416.
28. Marić, S. (2012). Terorizam kao globalni problem. *MediAnali: međunarodni znanstveni časopis za pitanja medija, novinarstva, masovnog komuniciranja i odnosa s javnostima*, 6(11), (str. 87-102).

29. Marković, S. (2009). Terorizam i druga krizna stanja suvremenog društva i njihov utjecaj na ograničavanje ljudskih prava i demokraciju. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 16(1), (str. 215-230).
30. Musladin, M. (2012). Utjecaj društvenih mreža na nacionalnu sigurnost. *MediAnali: međunarodni znanstveni časopis za pitanja medija, novinarstva, masovnog komuniciranja i odnosa s javnostima*, 6(11), (str. 67-85).
31. Pastor Periša, I. (2012). Organizacijski oblici suvremenih terorističkih organizacija. *Polemos: časopis za interdisciplinarna istraživanja rata i mira*, 15(30), (str. 139-156).
32. Pađen, B. (2014). Dekonstrukcija mita o globalnom terorizmu: trendovi u suvremenom terorizmu. *Međunarodne studije*, 14(2), (str. 49-65).
33. Pejić, Ž. (2017). *Novi terorizam informacijskog doba*. Diplomski rad. Rijeka: Sveučilište u Rijeci.
34. Primorac, I. (2002). Državni terorizam i protuterorizam. *Politička misao*, 39(03), (str. 60-74).
35. Prodan, T. (2014). Komparativna analiza protuterorističkih strategija Sjedinjenih američkih država i Europske unije. *Polemos*, 17(33/34), str. 49.
36. Rae, J. A. (2012). Will it ever be possible to profile the terrorist?. *Journal of Terrorism Research*. 3(2), (str. 64-74).
37. Radaković, Đ. (2016). Analiza pozitivnopravne Nacionalne strategije za prevenciju i suzbijanje terorizma. *Policija i sigurnost*, 25(3/2016), (str. 244-258).
38. Štros D., Coner M., Bukovinski D., (2014). Globalizacija kao proces rada. *Praktični menadžment: stručni časopis za teoriju i praksu menadžmenta*, 5(2), (str. 48-54).
39. *Večernji list*. URL: <https://www.vecernji.hr/vijesti/kuvajcanin-se-u-jurecem-fiatiu-sa-70-kilograma-eksploziva-zabio-u-policijsku-postaju-1441476> (Pristupljeno: srpanj, 2022.)

POPIS SLIKA

Slika 1. Razine sigurnosti i učinkovitosti strukturnih oblika terorističkih skupina (str. 12)

Slika 2.: Osnovni mrežni organizacijski oblici (str. 14)

Slika 3. Prikaz multi kontekstualnog modela sistematskog terorizma (str. 16)

Slika 4. Prikaz procjene troškova terorističkih napada (str. 21)

Slika 5. Prikaz stope smrtnosti od terorizma u svijetu između 2007. - 2021.godine (str. 26)

Slika 6. Prikaz broja napada i uhićenja u državama članicama Europske unije 2019. Godine (str. 27)

Slika 7. Prikaz broja napada i uhićenja u državama članicama Europske unije 2020. Godine (str. 28)

Slika 8. Prikaz broja napada i uhićenja prema vrsti terorističke organizacije u državama članicama Europske unije 2020. Godine (str. 29)

Slika 9. Prikaz dovršenih/neuspješnih/spriječenih napada u Republici Hrvatskoj između 1995. - 2020. godine (str. 33)

Slika 10. Prikaz tipova oružja korištenih u napadima između 1995. - 2020. (str. 34)